

קול הניצולים

ביטאון ארגון ניצולי מחנות ההשמדה יוצאי יוון בישראל

טקס חנוכת הגלעד בבית העלמין בחולון. בתצלום משמאל לימין: נציגי קהילת שאלוניקי משפחת פרנטה, יו"ר הארגון משה העליון, שגריר יוון קיריאקוס לוקאקיס, ח"כ אופיר אקוניס, מנכ"ל יד ושם נתן איתן, מ"מ ראש עיריית חולון יאיר טאו

קהילות יוון ערב השואה

- ש'אלוניקי
- אתונה
- קנואלה
- רודוס
- קורפו
- ינינה
- דרקמה
- לריסה
- דידימוטיכו
- קסטוריה
- וולוס
- נריה
- קומוטיני
- קסנתי
- סרס
- טריקלה
- פלורינה
- ארטה
- כלקיס
- כניה
- פטרה
- קרדיצה
- אגריניון
- זקינתוס
- פרוונה
- נאה אורסטאדה
- קוס
- אלכסנדרופוליס
- לנגדה
- קטריני
- נאוסה
- סופלי
- הירקליון

קהל בטקס חנוכת הגלעד בבית העלמין בחולון

חברים, אוהדים וקוראים יקרים,

מחצית השנה, שחלפה מאז הופעת הגיליון הקודם של ביטאוננו, הצטיינה גם היא בריבוי האירועים והפעילויות, שארגנו בעבורכם, חברות וחברים. חלקן של הפעילויות אורגן במשותף עם הנהלת מרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל, לה נתונה תודתנו.

גולת הכותרת של הפעילות במחצית שנה זו, ובעצם בשנת 2010 כולה, הייתה תכנון והקמה של הגלעד המחודש לזכר הקהילות שביוון ערב השואה, ובראשן קהילת שאלוניקי הגדולה, עיר ואם בישראל, בבית העלמין בחולון, לרבות הטקס המרשים של הסרת הלוט של הגלעד, שבו נכחו נציגים מקהילת שאלוניקי, מיד ושם, מעיריית חולון וכן שגריר יוון בישראל (ראו הכתבה בגוף הגיליון). בקשר לאזרחות היוונית. אנו ריכזנו את החומר שנשלח אלינו על ידי החברים, וביחד עם הטפסים עם פרטיהם האישיים ביוונית, שמילאנו בעבורם, העברנו לשגרירות יוון בתל אביב, ולמיטב ידיעתנו, הכול נשלח ליוון.

ממש יומיים לפני תום שנת 2010, ולאחר מאמצים, שנמשכו במרוצת כל השנה, קיבלנו את הקצבת האוצר - היחידה לרווחת ניצולי השואה, והתאפשר לנו לסייע לחברותינו ולחברינו הניצולים הנצרכים.

בחודש ינואר 2011 חודשו הלימודים בשלוש כיתות להקניית השפה היוונית, אחת מהן למתחילים.

במסגרת שיפור היחסים עם יוון, ביקרה בארץ נציגות של עיריית שאלוניקי. ביוזמתו של ראש המשלחת, ראש העירייה מר יאניס בוטריס, התקיים מפגש מאוד לבבי בין אנשיה לבין מספר חברים של ארגוננו. דרך אגב, לאחר המפגש עימנו ביקרו אנשי המשלחת ושגריר יוון בארץ בבית אבות רקנאטי, לרבות ב"מרכז המורשת לקהילות שאלוניקי ויוון".

הנהלת הארגון הכינה תכנית עבודה לשנת 2011, ובה מגוון פעילויות, ובוודאי נוכחתם לדעת, כי התחלנו להוציאה אל הפועל. בסופו של דבר הוצאתה אל הפועל יהיה תלוי במידה רבה במשאבים שיעמדו לרשות ארגוננו. במסגרת זאת אני מרשה לעצמי לפנות אליכם ולהעלות בפניכם את החשיבות שבתשלום דמי החבר.

כ-10 ימים לאחר שיגיע גיליון זה לידכם אנו נחגוג את חג הפסח, ושלושה שבועות לאחר מכן את יום העצמאות. לרגל שני חגים אלה הנהלת הארגון ואנוכי מאחלים לכם חברות וחברים ולבני משפחותיכם,

חל פסח ומה אכרה,

חל מצאנא ומה,

לך אריכות וחסד ובריאות איתנה!

בברכה,

משה העליון

יו"ר הארגון

הרמת כוסית לקראת חג הפסח

חברי הארגון מוזמנים להרמת כוסית לקראת חג הפסח,

שתתקיים ביום ד', ט' בניסן תשע"א, 13 באפריל 2011, בשעה 10:00, במועדון הארגון

חברים ואוהדים יקרים,

הנהלת ארגון ניצולי מחנות ההשמדה

יוצאי יוון בישראל ומערכת "קול הניצולים"

מברכים אתכם

חברי הארגון האותיקים והחזשים,

האוהדים, הקוראים ובני ביתם,

לרצו חל הפסח ולרצו יום העצמאות

בהרמת חל שמח!

תוכן העניינים

4	חדשות והודעות הארגון
7	פינת הלאדינו
8	אירועים
19	קהילות יוון ערב השואה
21	יונים חסידי אומות העולם
22	מורשת
26	עדויות ניצולים
29	נר זיכרון
30	ממטבחה של אמא יוניה
31	תרבות

קול הניצולים

ביטאון ארגון ניצולי מחנות
ההשמדה יוצאי יוון בישראל

ראש המערכת:	רחל העליון-מזריץ
חברי המערכת:	יעקב מאסטר שמואל מסוט משה מצא חיים סוסתיאל אברהם קוב'ו יצחק קפטס
עיצוב והפקה:	אלפא סיגמא תעשיות דפוס בע"מ
כתובת המערכת:	טל. 03-6915361 רחוב לוינסקי 68, תל אביב 66855
טלפון:	03-6884928
טלפקס:	03-6881930
אתר הארגון:	www.ighs.co.il
דואר אלקטרוני:	nitsoleyavan@yahoo.com

המערכת אינה מתחייבת לפרסם את כל חומר
הנשלח אליה ואינה מחזירה כתיבי יד.
הצילומים באדיבות מערכת קול הניצולים.

קוראות וקוראים יקרים,

גיליון מס' 16 של "קול הניצולים" סוגר את השנה השמינית לתחילת הופעתו. במחצית השנה שחלפה מאז הופעת הגיליון הקודם, הגיע חומר רב ומגוון לשולחן המערכת. ביטאוננו הופך עם השנים למקור חשוב ביותר להבאת תולדות קהילות יוון השונות, על עושרן התרבותי, המנהגים והמסורות. מגוון האירועים שאותם הפיק ארגוננו במהלך החודשים האחרונים, מהווה חלק חשוב בדיווחים הנכתבים בביטאון במדור **אירועים**. בין היתר תמצאו דיווחים ממסיבת החנוכה, מאירוע תרבות בתיאטרון חולון, מביקור במוזיאון בקיבוץ לוחמי הגטאות ועוד, וכמובן גולת הכותרת, מחנוכת הגלעד המפואר והמרשים לזכר היהודים בני קהילות יוון, בטקס שנערך ב-17.12.2010, בבית העלמין בחולון. המערכת שמחה על היענותם של החברים ניצולי השואה, להמשיך ולשלוח חומר על קורותיהם חומר המופיע במדור **עדויות ניצולים**. הפעם אנו מביאים את סיפורה של פרידה מדינה קובו על חברתה אלגרה קמחי, ילידת שאלוניקי, שיחד הגיעו לאושוויץ, עברו את הסייט במחנה אושוויץ-בירקנאו ואת צעדת המוות, עברו במחנות נוספים, ובסמוך לאחר השחרור, נספתה אלגרה בתאונת דרכים, וחבריה הביאו אותה למנוחת עולמים וספדו לה.

המדור קהילות **יוון ערב השואה**, מוקדש הפעם לקהילת אתונה, שהיא כיום הגדולה מבין קהילות ביוון. **פינת הלאדינו** הפעם על כלי אוכל וכלי מטבח. במדור **יונים חסידי אומות העולם**, סיפורם של יורגוס קאלוירומיטרוס ויורגוס פֶּאָנָאס. במדור **מורשת** אנו מביאים את סיפורם של השאלוניקאים של שכונת פלורנטין. כאן המקום לפנות לחברים לשלוח למערכת סיפורים ותצלומים על עליית יהודים מקהילות יוון לארץ ישראל בשנות ה-30 של המאה הקודמת, כדי לחשוף את תרומתם לבניין הארץ לפני הקמת מדינת ישראל. בביטאון מופיעים עוד המדורים הקבועים: **ממטבחה של אימא יונוניה**, **נר זיכרון**. הביטאון שלנו מגיע למגוון קוראים ותפוצתו גדלה בעיקר הודות להצטרפותם של חברים חדשים לשורותינו, ששמותיהם מופיעים בגיליון במדור **חדשות והודעות הארגון**.

המערכת שבה וקוראת לכל מי שיש לו זיקה למוצאו היווני, להצטרף אלינו, להוסיף ולשלוח לנו חומר וסיפורים על הקהילות השוקקות חיים שהיו ביוון. את הבורות שעדיין שוררת בקרב הציבור אודות שואת יהודי יוון וחורבן קהילותיה, על התרומה החשובה של העולים מיוון לבניין מדינת ישראל לפני הקמת מדינת ישראל ולאחריה, ניתן לצמצמה, אם כולנו נירתם להביא את המידע לידיעת הרבים. על בני המשפחות, הילדים והנכדים של חברינו ניצולי המחנות, המוסתרים והפרטיזנים לעודדם ללא הרף לספר את סיפורם. כל מידע שנאסף ממקור ראשון, אין לו תחליף. לצערנו הרב הטבע עושה את שלו והניצולים הולכים ונעלמים מעולמנו ועמם המטען החשוב כל כך של חוויותיהם.

זכרו כל חבר שמצטרף לשורותינו, הופך לשגריר של הקהילה הקטנה והחשובה שלנו - **כי כוחנו במספרנו!**
אנו שבים ופונים לקוראים, להקדים לשלוח אלינו כתבות, כולל צילומים לגיליון הבא, ה-17 במספר, שיופיע לקראת ראש השנה, עד ה-15 ביולי 2011.

ולבסוף חברות וחברים יקרים, המערכת מברכת אתכם ואת בני משפחותיכם בברכת חג פסח כשר וחג עצמאות שמח, בריאות טובה ואריכות ימים.

אנו תקווה שתמצאו עניין בחומר המגוון המצוי בגיליון שזה עתה הגיע אליכם.

להתראות בגיליון מספר 17.

רחל העליון-מזריץ
ראש המערכת

דמי חבר

דמי החבר הם המקור העיקרי, המאפשר לארגון להתקיים, לקיים את פעילויותיו ולתמוך בחבריו הנצרכים. הננו פונים לחברות ולחברים, שטרם שילמו את דמי החבר לשנת 2010, לעשות כן בהקדם.
דמי החבר לשנה: **לבני זוג - 150 ₪, ליחיד - 150 ₪,**
לסטודנט לתואר ראשון - 100 ₪. חיילים בשירות חובה - פטורים מתשלום.

קבלת קהל במשרדי הארגון

ימי קבלת קהל במשרדי הארגון הינם:
בימים א', ג', ד' ו-ה' בין השעות 09:30 - 13:00.
מענה טלפוני פרט ליום ב', בין השעות 10:30 - 13:00.
בימי ב' לא תהיה קבלת קהל ומענה טלפוני
כדי שניתן יהיה לטפל בענייני החברים
אצל המוסדות השונים.

צרוף חברים חדשים לארגון

אנו פונים בקריאה לחברי ארגוננו,
להירתם למשימת צירופם של בניהם ובנותיהם, נכדיהם
ונכדותיהם כחברים בארגון.
ולבני דורות הממשיכים אנו קוראים לעשות כן,
לגבי חבריהם, בני משפחות של יוצאי יוון.
טפסי הצטרפות ניתן להזמין במשרדי הארגון או באתר הארגון
בכתובת: www.ighs.co.il

הוצאת דרכון יווני

כל המעוניין וזכאי להוציא **דרכון יווני**,
יפנה ישירות לשגרירות, לגב' ויקי ספיחה,
בטלפון: 03-6953030 שלוחה 104

הבעת תודה

לחברנו דני אקוני, שיחד עם יעקב כהן, גרשון סיני ואיתן לוי,
דאגו להכנת הרחבה לקראת טקס גילוי הגלעד
שהתקיים ב-17.12.2010. **יישר כוח!**

עליית יהודים מקהילות יוון לארץ ישראל בשנות ה-30 של המאה הקודמת

כחלק מהרצון להתחדש, לחשוף ולהביא לידיעת הרבים
את סיפור עלייתם של היהודים מקהילות יוון השונות
לארץ ישראל מתחילת שנות ה-30 של המאה הקודמת,
אנו פונים לחברים לשלוח למערכת "קול הניצולים",
חומרים הקשורים בנושא. פנו להורכים, פנו לסבים
ולסבתות ועזרו לנו להביא את הפסיפס הנפלא של
סיפוריהם ותרומתם לבניין הארץ והחברה. רצוי לשלוח
בדוא"ל ל-rachel49@gmail.com או על גבי CD
מלווה בתצלומים ובמסמכי תיעוד עד כמה שניתן.

ממשיכים ללמוד יוונית

לאור הדרישה הנמשכת מצד החברים בני דורות
הממשיכים, ובמטרה לחשוף ולקרוב את החברים לשפת
הילדות של הוריהם, גם השנה אנו ממשיכים להפעיל
שלוש כיתות ללימוד יוונית עם המורה רולה קלפצורא.
כיתה אחת למתקדמים, ו-2 כיתות מתחילים שאחת
התחילה את הלימודים בחודש ינואר השנה. הלימודים
מתקיימים פעם בשבוע במשך כל השנה. נותרו עדיין
מספר מקומות בכיתת המתקדמים ובכיתות המתחילים,
המעוניינים להצטרף, יפנו לרכזת פניות החברים
במשרדי הארגון, בטל' 03-6884928 או בדוא"ל לכתובת
rachel49@gmail.com

שליחת כתבות למערכת "קול הניצולים"

חברים המכינים כתבות לגיליון 17, מתבקשים להעבירן למערכת עד 15 ביולי 2011.
את הכתבות ניתן להעביר ב-CD, בצרוף תצלומים הקשורים בה, ככל שניתן, בדואר למשרדי הארגון,
או בדואר אלקטרוני לכתובת: rachel49@gmail.com

הצטרפו לארגון כחברים - מ-1 באוגוסט 2010 עד 31 בינואר 2011

מס'	שם משפחה ושם פרטי	מגורים	מס'	שם משפחה ושם פרטי	מגורים
1	אהרון בלה	גבעתיים	25	חנניה ויקטוריה	בת ים
2	אהרון מרדכי	תל אביב	26	חסיד יוסי	ראשון לציון
3	אוזן אפי	רמת גן	27	טבוך שאול	באר שבע
4	אלגריסי מרגלית	קריית מוצקין	28	טורס רבקה	הרצליה
5	אמון שמואל	תל אביב	29	טל עובד	רמת גן
6	אמירה עליזה	תל אביב	30	כהן אליעד	רעננה
7	אקוני יוסף	חולון	31	כהן טובה	רחובות
8	ארמה בנימין	קריית מוצקין	32	כהן לינה	תל אביב
9	בחר רחל	נס ציונה	33	כהן משה	צור משה
10	בן יוסף אהרון	ראשון לציון	34	מזרחי מתתיהו	אשדוד
11	בן עוזיהו מלכה	חיפה	35	משולם שבתאי	כפר שמריהו
12	בן עוזיהו מרדכי	חיפה	36	נחום מוטי	חולון
13	ברוך חיים	תל אביב	37	נחשון ראובן	ראשון לציון
14	גבאי שרה	חולון	38	ניסים שלמה	בת ים
15	גברלידיס יהושע	רמת גן	39	סליס לבנה	קריית ים
16	גברלידיס רחל	רמת גן	40	פורת אברהם	חולון
17	גני אלקנה	בת ים	41	קליין לאון	תל אביב
18	גני שמואל	נהריה	42	קנטרוביץ נני	גבעת שמואל
19	דאנה דבורה	בית דגן	43	קסו סוזי	תל אביב
20	דנון פלורה	גבעתיים	44	רבינוביץ טובה	מושב שדה ניצן
21	האוס רבקה	חיפה	45	שור שרה	חיפה
22	וולף טובה	אשקלון	46	שמש יולית	ראשון לציון
23	חכים אברהם	חולון	47	שנטמן לימור	מודיעין
24	חכים דוד	אשדוד			

אירועי יום הזיכרון לשואה ולגבורה

יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשע"א

כ"ח בניסן תשע"א, 1 - 2 במאי 2011

עלייה לגלעד
לזכר קהילות יוון
תתקיים אי"ה
בבית העלמין בחולון
ביום שני, כ"ח בניסן תשע"א,
2 במאי 2011, **בשעה 4 אחה"צ**,
בנוכחות שגריר יוון בישראל
מר קיריאקוס לוקאקיס

בתוכנית

- פרקי תהלים, מפי החזן מר יצחק צפון
- דברים בענייני דיומא מפי:
- חבר הארגון - ניצול שואה דוד (דריו) צבי
- נציג דורות הממשיכים - שמואל מסוט
- קריאת "חזון העצמות היבשות".
- תפילת "אל מלא רחמים" וקדיש דרבנן.
- הנחת זרים.
- שירת "התקווה".

ערב התייחדות לזכר קורבנות השואה
ייערך אי"ה **בבית הכנסת "היכל יהודה"**
ע"ש יהודה ליאון ומטילדה רקנאטי ז"ל
לזכר קהילת שאלוניקי
רח' בן סרוק 13, תל-אביב
ביום ראשון, ליל כ"ח בניסן תשע"א,
1 במאי 2011, **בשעה 7.30 בערב**.

בתוכנית

- תפילת ערבית, מפי החזן מר אבי כהן עבדן.
- הדלקת נרות זיכרון.
- קריאת פרקי תהלים (ט"ז, פ"ג).
- דברים בענייני דיומא מפי:
- חבר הארגון - ניצול שואה שמעון דניאלי.
- נציג דורות הממשיכים - אברהם קובו.
- אמר רבי אבא מפי מר דוד רקנאטי.
- תפילת "אל מלא רחמים" וקדיש דרבנן.
- שירת "התקווה"

על החברים הזקוקים להסעה מהארגון לבית העלמין ובחזרה
להודיע על כך לרכזת פניות החברים, עדנה (בטלפון).

פסטיבל חג האביב בשכונת שפירא

בשיתוף בינה, מרכז קהילתי שפירא, עיריית ת"א מינהל החינוך וארגונו
יתקיים ביום ג', כ"ב בניסן, 26.4.2011, החל בשעה 15:00, פסטיבל חג האביב השלישי.
כחלק משלל התוכניות הכוללים בתים פתוחים, סיורים בשכונה ודוכני הפעלה

יערך בשעה 16:30

אירוע הצדעה לקהילת שאלוניקי בבית הכנסת השאלוניקאי
עם ניגונים וסיפורים מהווי הקהילה
(רח' מקור חיים 47, שכונת שפירא, תל-אביב)

אנו קוראים לחברינו להגיע ולהשתתף באירוע

כלי אוכל וכלי מטבח – Atuendos de komer i de kuzinz							
El kuchi(y)o	הסכין	La tevaja	המפית	La oya	הקערה,	El exprimidor	המסחטה
El piron	המזלג	La panadera	מגש ללחם	El tendjere	הסיר	El molino	המטחנה
La kuchara	הכף	La tavla	המגש	El devantal	הסינר	El tifsin	תבנית אפייה
La kucharika	הכפית	El sestiko	הסלסלה	El kolador	המסננת	La mundadera	הקולף
El kopo/ vazo	הכוס	La pimientera	הפלפליה	El tripiton		La fornaya	הכיריים
La tasa	הספל	El salero	המלחיה	El rayedor	המגרדת	El forno	התבור
La redoma	הבקבוק	El vazo / pot	הצנצנת		הפומפיה	La sarten	המחבת
El plato	הצלחת	El chaylik	הקומקום	El rodeador	המערוך	La paleta	היעה
El chini		El kucharon	המצקת	La flecha		El estierkero	פח האשפה

תארים - Adjektivos				פעלים - Verbos			
Pastozo	טעים	Dulce	מתוק	Kuzinar / Gizar	לבשל	Kayentar	לחמם
Shavdo	תפל	Krudo	נא	Fri(y)ir	לטגן	Yelar	לקרר
Salado	מלוח	Agro	חמוץ	Asar	לצלות	Kuezer	לאפות

פועל חריג להיות – Verbo Irregular Ser/Seer ⁽¹⁾						
הווה	עבר	עבר לא מוגדר	עתיד	תנאי	צווי	בינוני פועל
So/Se	H/Fue	Era	Sere	H/Fuera		Siendo
Sos	H/Fuetes	Eras	Seras	H/Fueras	Se	בינוני פעול
Es	H/Fue	Era	Sera	H/Fuera		Sido
Somos/Semos	H/Fuemos	Eramos	Seremos	H/Fueramos		
Sosh	H/Fuetesh	Erash	Seresh / rash	H/Fuerash	Sed	
Son	H/Fueron	Eran	Seran	H/Fueran		

⁽¹⁾מקביל לפועל To Be באנגלית, בעברית אין פועל מקביל.

Frazas	משפטים
Oy komimos en un restoran onde gizan komeres pastozos. Al 17 Desembre 2010 inogurimos el monumento renovado de muestra organizasion, ke se topa al semeterio Holon. Rogamos a todos nuestros miembros de pagar sus kotizasion para el anyo 2011 a lo mas presto posivle. Al aserko de la fiesta de Pesah va publikarse el folieto numero 16 de nuestro periodiko "La Boz de los Reskapados".	היום אכלנו במסעדה שבה מבשלים מאכלים טעימים. ב-17 בדצמבר 2010 הסרנו את הלוט מן האנדרטה המחודשת של הארגון, שנמצאת בבית העלמין חולון. אנו מבקשים את כל חברינו לשלם את דמי החבר לשנת 2011 בהקדם האפשרי. לקראת חג הפסח יצא לאור הגיליון מספר 16 של כתב העת שלנו "קול הניצולים".

Sinko Proverbos	חמישה פתגמים
En kaza yena, presto se giza la sena. Tu pan no m'afarto, tu palabra me akontento. Aspera azno a la yerva nueva. El dia favla avagar, la noche mira por detras. El mundo es redondo, el ke no save djirar kaye al fondo.	בבית מלא, במהירות מתבשלת הארוחה. הלחם שלך לא השביע אותי, אך המלה שלך השביעה את רצוני. חכה חמור לעשב החדש. ביום דבר בלחש, בלילה הסתכל לאחור. העולם הוא עגול, מי שאינו יודע להסתדר נופל לתחתית.

הערות כלליות

- כללי הכתיב של הלאדינו הם על-פי השיטה של "Aki Yerushalayim". לתשומת לב: sh = ש, ch = טש, h = ח או כ בלי דגש.
- במילים שההטעמה איננה מלעיל (הברה לפני האחרונה), אותיות הברה המוטעמת מעובות.

הרמת כוסית לקראת ראש השנה במועדון הארגון

ביום ב', 6 בספטמבר 2010 בשעה 10:00 התכנסנו במועדון הארגון, להרמת הכוסית המסורתית לקראת ראש השנה. המועדון התמלא מפה לפה בחברים רבים שנענו ובאו לאירוע. בהיעדרו של יו"ר הארגון משה העליון, מילא את מקומו חבר הארגון חיים סוסתאיאל, שברך בלבביות את הנוכחים, ואחל להם ולבני משפחותיהם שנה טובה ומתוקה, שנת בריאות ואריכות ימים. המפגש היה באווירה טובה סביב שולחנות ערוכים ובהם הוגש כיבוד טעים ויין. מי ייתן ובשנה הבאה יגדל עוד יותר מספר החברים, הן מבין הניצולים ובעיקר מקרב דורות הממשיכים, הנענים ומגיעים להשתתף באירועים.

שי לראש השנה לחברי הארגון בבית אבות ליאון רקנאטי

מאת אברהם אשכנזי (טולי)

שהתכוננתי נפשית, המראות והתחושה היו מאד קשים עבורי. לפתע צפו ועלו במוחי זיכרונות מאימי ז"ל, שהייתה סיעודית תקופה ממושכת ולא הצלחתי לעצור את הדמעות שהחלו לזלוג מעיני, ושהתאמצתי לנגב בהסתר. לסיום נלקחנו לבקשתנו ע"י לידיה ורכזת העובדות הסוציאליות פלה, למרכז למורשת יהדות שאלוניקי ויוון לסיוור. נכנסנו לאולם ההנצחה של המרכז וניתן לנו זמן לעבור בין המוצגים המרשימים, המביאים את סיפורן של קהילות יוון המפוארות ובראשן קהילת שאלוניקי. אף על פי שאין זה ביקורי הראשון במרכז נהניתי כמו בביקור הקודם וכך גם חברי שמואל מסוט. עלי לציין שהביקור העניק לנו יותר משאנו נתנו לחברים, עבורי כניצול שואה צעיר, יליד העיר שאלוניקי זו הייתה חוויה מאלפת.

ביום שני, 6 בספטמבר 2010, בתום הרמת הכוסית המסורתית המתקיימת מדי שנה במועדון הארגון, סמוך לראש השנה, יצאנו שמואל מסוט ואנוכי, לבית האבות ליאון רקנאטי שבפתח תקווה, לחלוקת שי לניצולי שואה חברי הארגון המתגוררים במקום. בהגיענו למקום התקבלנו בחמימות ע"י לידיה העובדת הסוציאלית שהצטרפה אלינו לביקור ולא חסכה מאמץ, עזרה לנו והובילה אותנו לכל אחד מחברינו השוהים בבית האבות. שוחחתי עם הניצולים בשפת הלאדינו השגורה בפי וחשתי שהם נהנו מאוד, הן מתשומת הלב של הארגון והן על עצם חלוקת השי הצנוע. הם נהנו בעיקר מהשיחות והסיפורים ההדדיים בלאדינו. אודה על האמת שאני נהניתי לא פחות מהם. בהגיענו לקומת השלישית, הקומה הסיעודית, ולמרות

ערב סליחות בנוסח יהודי שאלוניקי

ביום כ"ז באלול תש"ע, 6 בספטמבר 2010, נערך בבית הכנסת "בית תפילה לזכר יהודי שאלוניקי", ברחוב מקור חיים בשכונת שפירא בתל-אביב, ערב סליחות בנוסח יהודי שאלוניקי. האירוע התקיים ביוזמת המרכז למורשת יהדות שאלוניקי ויוון מיסודם של משפחת רקנאטי, משפחת רוסו, בית אבות ליאון רקנאטי וארגוננו. בית הכנסת התמלא במתפללים הרבים שהגיעו ושמעו את החזנים משה שוחמי, אברהם כהן ודוד אנג'ל מפליאים בקולם, כשכל הקהל משתתף באופן פעיל בתפילות. הנוכחים היו תמימי דעים שיש מקום להפוך את האירוע למסורת.

כנס תרבות והסברה בתיאטרון חולון

הקהל בכנס התרבות וההסברה בתיאטרון חולון

פרצו מאורעות 1936. עד 1931 יעדי ההגירה של יהודי שאלונקי היו ארה"ב, ספרד, איטליה ודרום אמריקה. באותה שנה נפתחו שערי ארץ ישראל. מי שיכול היה להגר, היגר. רחובות שלמים התרוקנו, עסקים נסגרו, מחירי הנדל"ן ירדו. במקביל גדל הישוב בארץ ישראל מ-75,000 ל-450,000 איש, ביניהם 10,000 עולים משאלונקי. המשבר הכלכלי באירופה החמיר, נמל שאלונקי הפחית פעילותו לעומת נמל פיראוס שפרח. ב-1932 התקיימו בארץ ישראל שני אירועים כינוס המכבייה ויריד המזרח. שאלונקאים רבים הגיעו לאירועים אלה ונשארו בארץ כעולים בלתי לגאליים. אבא חושי הגיע לשאלונקי לראיין סבלים כדי להביאם לעבודה בנמל חיפה. הייתה זו תקופה שאפשר היה לקבל סרטיפיקטים לקטיף תפוזים.

לאחר שהסתיימה הרצאתה של דר' הדר, עלו שוב לבמה גילה חסיד ולזר בואנו והמשיכו להנעים לחברים בשירים הידועים לכולם בלאדינו, ביוונית ובעברית. הערב הסתיים בשירת "התקווה". בסיומו של האירוע לא מיהרו החברים להתפזר, שוחחו ביניהם והביעו תודות על הערב המוצלח.

במוצ"ש 16.10.2010, נערך בתיאטרון חולון כנס שאורגן במשותף על ידי מרכז הארגונים של ניצולי השואה וארגוננו. באולם הכניסה, שבו התכנסו החברים עם בואם, חיכה להם כיבוד מגוון וטעים. הייתה זו גם הזדמנות לפגישות מרגשות בין חברים ומכרים. לאחר ההתכנסות נכנסו החברים לאודיטוריום. יו"ר הארגון, משה העליון פתח את הערב וברך את המשתתפים ואחל להם ערב מהנה. בהמשך ניתנה הרצאה ממצה מפי מר צחי מלמוד, נציג מרכז המידע לגמלאים, על זכויות ניצולי השואה. בין היתר פנה בדבריו ואמר: "אני מפציר בכם, לא להשתתף בסקרים טלפוניים, לא להיכנע ללחצים בטלפון. תמיד להעדיף לבדוק את המבצעים מול נציגים רשמיים, ולראות חומר כתוב". עוד הוסיף: "מרכז המידע לגמלאים, ובתוכם ניצולי השואה, מייחס חשיבות לעניינים נקודתיים, כגון החזרים כספיים על אמבולנסים, ועוזר לניצולים בפניותיהם. השם החדש שניתן למשרד לגמלאים הינו "המשרד לאזרחים ותיקים".

לאחר ההרצאה עלו לבמה הזמרת גילה חסיד ונגן הבוזוקי לזר בואנו, ופצחו במבחר שירים בלאדינו, עברית ויוונית. במיוחד ריגש את הקהל השיר "נינה" שחיברה גילה חסיד, המספר על ילדותה בבית אמה, על הווי השכונה, הילדים, הריחות והמאכלים ועל אמה הצופה ממרפסת הבית לחזרתה הבייתה. הקהל לא נשאר אדיש לשירים, והשתתף באופן פעיל בשירים המוכרים בלאדינו, והיו חברים שקמו לרקוד לצלילי מוסיקה יוונית.

דר' גילה הדר ריתקה את הנוכחים בהרצאה על מאורעות 1936 בשאלונקי ובארץ ישראל. הסקירה התרכזת בתקופה של החודשים אפריל עד יוני 1936. באפריל 1936 פרצה שביתת הטבק בשאלונקי. הגרמנים החלו לקנות את כל יבולי הטבק במקדוניה, כחלק מהכנותיהם למלחמה, כשאחד מהתנאים שלהם היה, שיהודים לא יעבדו במפעלים ובקטיף. ובארץ ישראל

הקהל בכנס התרבות וההסברה בתיאטרון חולון

פרידה מהקונסולית גב' פיי פוליזואידו

מאת משה מצא

מימין: שמעון דניאלי, רחל פנקס, פיי פוליזואידו, קיריאקוס לוקאקס, משה העליון חיים ואברהם פרדו, משה מצא

איחלנו לה הצלחה בתפקידה החדש באתונה, יחד עם בעלה, שאף הוא סיים שליחותו בארצנו בקונסוליה בירושלים. בהזדמנות זו העניק לה משה העליון, יו"ר הארגון, תעודת הוקרה ומארוז ובו דף למזכרת עם בול שהופק על ידי הארגון ודואר ישראל, לזכר יהודי יוון שנספו בשואה ויציאת המשלוח הראשון משאלוניקי לאושוויץ במארכס 1943.

ביום 26.10.2010, נערך בבית שגריר יוון בישראל, מר קיריאקוס לוקאקיס, בכפר שמריהו, אירוע פרידה מגב' פוליזואידו, שסיימה את תפקידה כקונסולית בשגרירות יוון בתל-אביב. באירוע השתתפו מספר נציגים מארגוננו, יושב ראש הארגון, משה העליון, החברים אברהם פרדו ובנו חיים, דריו צבי, רחל פנקס, שמעון דניאלי, רחל העליון-מזריץ וכותב שורות אלו.

נתקבלנו במאור פנים על ידי השגריר, מר לוקאקיס ועל ידי הגב' פוליזואידו, שהייתה מאוד נרגשת לפגוש אותנו, ולחצה את ידי כולנו. גם לנו היה המפגש מאוד מרגש. התפתחה שיחת חולין, שאחד הנושאים שעלו בה היה ההפגנות בחוצות הערים ביוון בעקבות הגזרות הכלכליות שתוכננו להיות מושתתות על התושבים, בגין חובותיה של יוון והרצון לקבל סיוע כספי רב מארצות השוק האירופאי המשותף.

יש לציין, כי היחסים שנרקמו בינה לבין חברי הארגון היו מאוד חמים: היא סייעה בכל פנייה שלנו לשגרירות, עזרה בטיפול ברשימות הניצולים שביקשו אזרחות יוונית (כפי שביקש ראש ממשלת יוון, מר גיאורגיוס פאפאנדראו בעת ביקורו בארץ בחודש יולי 2010), ביקרה בשיעורי היוונית המתקיימים על-ידי הארגון, השתתפה יחד עם השגריר במסיבת יום העצמאות שקיים הארגון בחודש מאי 2010, התעניינה ורצתה לדעת הרבה עלינו ולעזור ככל יכולתה. הגב' פוליזואידו הייתה בעבורנו נכס חשוב בשגרירות יוון.

כנס הוועד הבינלאומי של אסירי אושוויץ

מאת רחל העליון-מזריץ

משה העליון ונשיא גרמניה כריסטיאן קורץ לוחצים ידיים בקבלת הפנים

בסוף חודש אוקטובר 2010 התקיים בברלין כנס של הוועד הבינלאומי של אסירי אושוויץ. בכנס השתתפו נציגים ממדינות שונות בעולם, רובם אסירי אושוויץ לשעבר, אך גם צעירים בני דורות הממשיכים, יהודים ושאנים יהודים, המשמשים נציגים נאמנים לנושא ולצרכים של האסירים החיים עדיין וכן לנושאי ההנצחה. במשלחת ישראל, בראשותו של מר נח פלוג, יו"ר מרכז הארגונים והוועד הבינלאומי, השתתף גם משה העליון, יושב ראש הארגון וכותבת שורות אלה.

בדיונים נמסרו דיווחים על ידי נציגי הארצות השונות על הפעילויות בארצותיהם. סגן יו"ר הוועד, כריסטוף הויבנר ועוזריו עשו כל שביכולתם כדי להנעים את השהות בעיר. המפגשים נערכו ברחוב שטאופנברג 13, במבנה שבו שכן המטה של משרד הביטחון הגרמני של הרייך השלישי, שבו התקבלו החלטות הרות גורל ליהודים ולמיעוטים נוספים ברחבי אירופה, כחלק מהטיהור

המלחמה חלק מניצולי המחנות עלו לפלסטינה דאז ולקחו חלק במלחמת העצמאות. אחרים חזרו ליוון, ורבים מהם עלו מאוחר יותר ארצה.

אני מבקש להדגיש, כי רבים ברחבי אירופה, ואפילו בישראל, לא מודעים לכך, כי יהודי יוון נלקחו למחנות הגרמניים. הארגון שלנו נוסד ב-1953 ומנה אז 1,200 - 1,300 ניצולי המחנות. כיום מספר החברים הוא כ-380,800 מהם ניצולי השואה, לא רק ניצולי המחנות כי אם גם פרטיזנים, מוסתרים ועוד, וכ-420 הם בני דורות הממשיכים, דור שני ושלישי.

הפעילות העיקרית של ארגוננו כיום מתרכזת בזיכרון השואה וקורבנותיה ובשימור מורשת יהדות יוון. במסגרת זאת, ובנוסף להשתתפותנו בפעילות של מרכז הארגונים, אנו:

- עורכים טקסי אזכרה ביום הזיכרון לשואה ולגבורה.
- עורכים טקס מיוחד עם הניצולים מיוגוסלביה לשעבר.
- משקיעים מאמץ מיוחד בגיוס חברים מבני דורות הממשיכים, פעולה חשובה ביותר מבחינתנו להבטחת קיום הארגון לאורך ימים.
- מוציאים לאור פעמיים בשנה ביטאון, ובו מאמרים המתרכזים ביהדות יוון ומורשתה, הנכתבים על ידי ניצולים ובני דורות הממשיכים.
- אנו מקימים עתה, בשיתוף עם גורמים אחרים מקרב יוצאי יוון בארץ, את "מרכז מורשת יהדות שאלוניקי ויוון". חברינו הניצולים:
- מרצים על השואה, ובמיוחד על שואת יהודי יוון, בבתי ספר וביחידות הצבא.
- מתלווים, כעדים, בביקורים תלמידי בתי ספר ויחידות צבא במחנות בפולין.
- דבר נוסף, שאיננו קשור בשימור הזיכרון, אנו מסייעים חומרית לחברינו הנצרכים ולאלמנות נצרכות של חברינו שהלכו לעולמם.

נציגים מיוון ומישראל ליד הלוח לזכרם של קולונל פון שטאופנברג ושותפיו שנרצחו בידי הנאצים

מל הועד הבינלאומי של אסירי אושוויץ

האתני. מבניין זה יצא גנרל פון שטאופנברג עם הפצצה בתיקו למקום שבו נמצא היטלר במטרה להרוג, אך נתפס והוצא להורג. בבניין זה שמעה בשנת 1933 פקידה בחדר הסמוך שבו קיים היטלר דיון, על כל התוכניות לכיבוש פולין, רוסיה והשמדת העם היהודי, והעבירה את הידיעה בצינורות של המחתרות לרוסיה, אך אף אחד לא האמין.

בנוסף לפגישות העבודה שנערכו במהלך ימי הכנס, הוזמנו המשתתפים לפגישה מרגשת עם נשיא גרמניה, מר כריסטיאן קורץ, שלחץ את ידי הבאים, ושוחח עם כל אחד מהם בחמימות, ערכו סיור באנדרטה המרשימה לזכר השואה ליד שער ברנדנבורג בברלין, במוזיאון היהודי ובאתרים יהודים נוספים ברחבי העיר. להלן דבריו של יו"ר הארגון, משה העליון, בפני משתתפי הכנס:

רבים לא מודעים כי יהודי יוון נלקחו למחנות

ידידי,

בישראל, שלא כמו בארצות, כגון צרפת, הולנד, יוון ועוד, בהן קיים רק ארגון ארצי אחד של ניצולים, קיימים 52 ארגונים של ניצולי שואה, וזאת אודות לעובדה כי חיים בה כ-230,000 ניצולים. חברי ארגונים אלה הם לרוב יוצאי אותה הארץ, המחוז, העיר או מחנה הריכוז שבו היו אסורים וכדומה.

כל הארגונים האלה הינם חברים "במרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל", שהיושב ראש שלו הוא נוח פלוג, ופועלים במסגרת המרכז לקידום המטרות הנוגעות לכלל הארגונים. בסקירתנו אתמול סקר נוח פלוג את מטרותיו, פעילויותיו והישגיו של המרכז.

אני אסקור בפניכם עתה את פעילויותיו המיוחדת של ארגוננו, ארגון ניצולי מחנות ההשמדה יוצאי יוון בישראל, כדוגמה למה שקורה בשאר הארגונים בישראל.

לפני כן מלים מספר על יהדות יוון. ביוון חיו לפני מלחמת העולם השנייה כ-80,000 יהודים ב-33 קהילות. בחודשים מרס - אוגוסט 1943, גורשו למחנות יהודי צפון יוון, ביניהם 54,000 יהודי שאלוניקי. יהודי דרום יוון והאיים נלקחו למחנות במחצית הראשונה של שנת 1944. מכלל יהודי יוון ניצלו רק כ-8%. אחרי

מסיבת החנוכה

חברת ניגונים על רקע החנוכה הדולקת ודגלי ישראל והארגון, על הבמה מוטי אדנאטי

בשואה, שהופק 15.3.1997, שהופק בשיתוף פעולה של ארגון ושל דואר ישראל.

מסיבת החנוכה השנתית המסורתית של ארגון, התקיימה השנה ביום ד', א' בטבת תשע"א, 8 בדצמבר 2010, נר שמיני של חנוכה, במרכז אירועים ותרבות "מופת", בחולון. זמן רב לפני תחילת האירוע החלו החברים להתקבץ באולם, שם חיכה להם כיבוד טעים שכלל כמובן סופגניות. הערב נפתח בברכות מאת יו"ר הארגון, משה העליון, שאף התכבד בהדלקת הנרות וברך בליווי מוסיקלי של מוטי אדנאטי. בהמשך שרו הנוכחים שירי חנוכה מסורתיים. אחרי כן הופיעה בפנינו "חבורת ניגונים", המונה 6 חברים, שהפליאו בניגונם במגוון מנגינות שלוו על ידי החברים. ועוד, לפי התוכנית, שמענו הרצאה מפייה של ד"ר גילה הדר, על "מנהגי חנוכה בשאלוניקי", וניכר היה בנוכחים שמאוד נהנו. בהמשך הערב הפליא מוטי אדנאטי בשירים באווירת חג החנוכה וכן בשירים בלאדינו ויוונית. הקהל שמילא את האולם, לא נשאר אדיש והצטרף לשירים בהתלהבות ואף פצח בריקודים. "חבורת ניגונים", שאחד מחבריה הוא אברהם קובו, חבר ארגון, הופיעה בהתנדבות, בסיום הופעתם קיבלו תשורה מהיו"ר בשם הארגון, דף מזכרת עם בול לזכר יהודי יוון שנספו

טקס חנוכת הגלעד החדש לזכר יהדות יוון

מעורבות פעילה של חברי הנהלת הארגון, כאשר הרעיון המרכזי היה שבגלעד יונצחו מצד אחד בני הקהילות שהושמדו בשואה על ידי הצוררים הגרמנים, ומצד שני הקהילות שהיו ביוון ערב השואה. הוא הזכיר גם את חברת וינקלר ובניו מנתניה, שהקימה את הגלעד; את חבר ההנהלה, חיים סוסתאל, שקישר בין ההנהלה לחברה; לחברת ההנהלה רחל העליון-מזריץ, שעמלה רבות ו-"סגרה קצוות"; ואת חבר הארגון דני אקוני, שלקח על עצמו והשקיע רבות על סידור הרחבה שמסביב לגלעד. לכולם הוא הודה מקרב לב בשמו ובשם כל חברי הארגון.

הלוט הוסר על ידי ארבעה מחברי הארגון: הגב' איבון רזון ומר אהרון מנו, ניצולי המחנות; נציג הדור השני, מר משה מצא, ונציגת הדור השלישי, גב' מעין מזריץ.

מר קיריאקוס לוקאקיס, שגריר יוון בישראל, הזכיר בפתח דבריו את השריפה שהתחוללה לפני כשבועיים בכרמל, ואת פנייתו של ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו לראש ממשלת יוון מר ג'ורג' פאפנדראו, ששלח מטוסים על צוותיהם לעזור בכיבוי השריפה. "חברים מביעים את עצמם במעשים. לפני שנה התחיל עידן חדש ביחסי יוון וישראל, קשר חברות ממשי בין המדינות, בעקבות ביקורו של מר פפנדראו בישראל בקיץ האחרון". פונה לניצולים: "אתם אבן היסוד של החברות בין שני העמים. אבן היסוד מבחינת אבן, שהמשמעות היא חוזק ועמידות לשנים רבות".

טקס חנוכת הגלעד החדש לזכר יהדות יוון, ובראשן קהילת שאלוניקי, התקיים ביום ו', עשרה בטבת (17.12.2010), יום הקדיש הכללי, בבית העלמין בחולון.

בין הנוכחים בטקס היו: מר קיריאקוס לוקאקיס, שגריר יוון בישראל, מר אופיר אקוניס, ח"כ ויו"ר ועדת הכספים, מר נתן איתן, מנכ"ל יד ושם, מר פנחס פרנטה, נציג קהילת שאלוניקי, מר יאיר טאו, ממלא מקום ראש עיריית חולון.

הטקס נפתח בדברי ברכה של מר משה העליון, יו"ר ארגון ניצולי מחנות ההשמדה יוצאי יוון בישראל, ששימש גם כמנחה: "מודה בשם הנהלת ארגון ובשמי, על שנעניתם להזמנתנו להשתתף בטקס הסרת הלוט מן הגלעד המחודש שאותו הקמנו לזכר 33 הקהילות, שהיו קיימות ביוון ערב השואה, ובראשן קהילת שאלוניקי, עיר ואם בישראל, שחלקן המכריע חרב בשואה, ורק ספורות קמו מן האפר אחריה, ולזכר רבות יהודי הקהילות שהובלו בשנים 1943 ו-1944, למחנות המוות בפולין, לאושוויץ-בירקנאו וטרבלינקה, ורובם הומתו שם בתאי הגזים עם הגעתם, ומאלה שהושארו בחיים, מתו רובם עד לתום המלחמה במאי 1945, מעבודות הפרך שבהן הם הועסקו, מרעב, מן התנאים התת האנושיים שבם נמצאו ומהיחס הברברי כלפיהם".

הוא עמד על כך שתכנון הגלעד התבסס על שרטוטים שהוכנו על ידי משה מצא, סגן יושב ראש הארגון, ומר סול בסקין תוך

להם, אקלים שונה, מנטליות אחרת ואי ידיעת השפה, אידיש או גרמנית, בנוסף לתנאים הבלתי אנושיים ששררו במחנות ההשמדה. בתום המלחמה נותרו ביוון כ-10,000 יהודים, שרובם בחרו לעלות לארץ ישראל. יום 10 בטבת, הוא יום הקדיש הכללי, לאלו שמקום קבורתם לא נודע, שנקבע כיום זיכרון לחורבן יהדות אירופה. רבים מנרצחי השואה, לא הותירו אחרים מאומה. אסיים בציטוט מפיה של תלמידה מאשדוד שחזרה מסיוס במחנות: 'את הכאב שלהם לא חשתי, את הרעב שלהם לא טעמתי, את ההשפלה לא הרגשתי, להבין מה הם עברו לא אוכל, אך תמיד אותם אזכור, ולספר את סיפורם תמיד אספר'". מר יאיר טאו, מ"מ ראש עיריית חולון: "הקהילות התוססות שהיו ברחבי יוון ובראשן קהילת שאלוניקי העתיקה, נמחקו ע"י הצוררים הנאצים. הבחורים החסונים מיוון נאלצו להוכיח את יהדותם בכל עת, הם נתקלו בקשיי שפה ובתנאים התת אנושיים ששררו במחנות ההשמדה. שנאת הנאצים לא הבחינה בין יהודי יוון לבין יהודים ממדינות אחרות ברחבי אירופה. בחולון הקמנו את "בית להיות" שבראשותו עומדת הגב' ציפי קיכלר, ובו מתקיימת במשך כל השנה, פעילות מגוונת להנצחת תודעת השואה בעיקר בקרב תלמידים ונוער".

בין הנאומים נערכה אתנחתא מוסיקלית מפי הזמרת בטי קליין, ששרה בעברית ובלאדינו והרטיטה את קהל השומעים בעיקר כששרה את השיר "הנערה בלאגר", שחובר והולחן ע"י מר משה העליון, יו"ר הארגון.

בהמשך נשא הרב דוד פינץ תפילת "אל מלא רחמים" ולאחריה הקהל אמר קדיש דרבנן. הטקס הסתיים בשירה אדירה של "התקווה".

"הערכים של החיים, השותפות, החופש והדמוקרטיה, הם חלק בלתי נפרד מהגלעד שנחנך היום. זיכרונם של האנשים שהקריבו את חייהם ייכון לעד. אנו מלאים ברגשות עבור האנשים שניספו, ומתחייבים להנחיל לילדינו את זכרם".

מר פנחס פרנטה, נציג קהילת שאלוניקי: "ב-1941 פלשו הגרמנים לשאלוניקי, מטרתם הייתה לא רק השמדת כ-50,000 יהודי העיר, וקהילות היהודים ברחבי יוון, אלא מחיקת הזיכרון וכל מה שמוזכיר את היהדות בכל אירופה. לנוכחותנו כאן יש משמעויות רבות. אנו זוכרים את הנספים באחד הפוגרומים האכזריים בתולדות האנושות, ומכבדים את אלו ששרדו את התופת, ומצאו את הכח לבנות את המדינה. אנחנו ההמשך של השרשרת הזו, ועלינו לשמור ולשמר את זיכרון השואה, במיוחד לטובת הדורות הצעירים".

מר אופיר אקוניס, ח"כ ויו"ר ועדת הכלכלה שלה: "קהילת שאלוניקי, אחת הקהילות העתיקות ביותר והמפוארות ביותר חרבה. מרביתה הגדול, כ-50,000 היהודים שחיו בה, לא ידעו לזהות את הסכנה במעשיו ובדבריו של הצורר הנאצי, היטלר, יימח שמו וזכרו, כבר בשנות ה-30 של המאה הקודמת. בימים אלה, לא הרבה אחרי, יש סכנה דומה להשמיד עם שלם, ע"י צורר אחר, נשיא איראן, שאומר את אותם דברים, כולל מעל בימת האו"ם. האיומים הם לא רק כלפי מדינת ישראל, אלא כלפי העולם החופשי, כולל יוון. כל העולם החופשי צריך לעמוד מאוחד מול הסכנה הזו. היום יש לעם היהודי מדינה חזקה, והיא יודעת ותדע להתמודד עם האיומים כדי שאסון כמו שאירע, לא יחזור. מודה לשגריר יוון בשם כנסת ישראל, על שעמדה לצידה של ישראל בתקופה כל כך קשה".

מר נתן איתן, מנכ"ל יד ושם: "50,000 יהודי שאלוניקי, עם יהודים מקהילות נוספות, נשלחו לאושוויץ, שם נתקלו בקשיים ייחודיים

מנכ"ל יד ושם מר נתן איתן נושא דברים בטקס

ח"כ אופיר אקוניס נושא דברים בטקס

יופי מעבר לתיאור

מאת רחל העליון-מזריץ

השואה. פועלים לרווחתם הכלכלית והרגשית. מדינת ישראל היא המקום היחיד בעולם, שבו ליהודים יש הזכות להגן על עצמם. תודה על תמיכתכם ואהבתכם את ישראל”.

גב' ג'ון פאופאו, נציגה מפפואה גיניאה החדשה ומשה העליון יו"ר הארגון

מר אנדריי גושיארובסקי, יו"ר ארגון "יד עזרה לישראל" אמר: "נולדתי בפולין שבה חיו 3 מיליון יהודים, וכולכם יודעים מה קרה בשואה. לפני 25 שנים ביקרתי באושוויץ. לא דיברו איתי ולא סיפרו לי מה קרה. הייתי מתוסכל ולא ידעתי מה לעשות. הייתי במקום שבו חלומות נקברו באדמה, שבו מיליוני אנשים איבדו חייהם. מצער מאוד לגלות שקשה היום אפילו לאסוף מניין במקומות שבהם חיו המוני יהודים. אני זוכר שחשבתי מה אני יכול לשנות, הרגשתי אשמה שלא חייתי בזמן המלחמה, אולי יכולתי לעשות משהו. נזכרתי במדינת ישראל, החלטתי שלא יכולתי לשנות את העבר, אבל אני יכול לעשות משהו בהווה ולמען הדורות הבאים. אבל היום ועכשיו, זו האחריות שלי. אנחנו לא יכולים לשנות את המדינה, אבל אחריותנו להגיד את האמת, כדי שבעולם ידעו את האמת על מדינת ישראל והעם היהודי, שאנשים ידעו כמה נפלאים הם מדינת ישראל והעם היהודי”.

באירוע ניתן לכל ניצול איור ובו כפות ידיים ובתוכן הפרחים הלאומיים של 12 המדינות הפסיפיות, שצויר ע"י אמן סינגפורי בעל זיקה ואהבה לעם היהודי.

לקראת סיומו של האירוע פצחו ניצולי שואה רבים והאורחים במרגון אסיה פסיפיק בריקודים ובשירים והשמחה הייתה רבה.

ביום 10 באוקטובר 2010, התקיים בירושלים אירוע שאורגן על ידי ארגון אסיה פסיפיק, למען ניצולי השואה בישראל. בארגון מאוגדות 12 המדינות של אסיה הפסיפית: אוסטרליה, סין, איי קוק, הודו, אינדונזיה, מלזיה, ניו קלדוניה, ניו זילנד, פפואה ניו גיניאה, סינגפור, סרי לנקה וטהיטי. המאחד את כל החברים בארגון אסיה פסיפיק הינו אהבה וידידות שאותם הם מפיצים בארצותיהם וברחבי העולם.

האירוע התקיים במלון רמאדה, והיה מרגש ביותר. באולם האירועים נכחו כ-800 איש. סביב כל שולחן הסבו ניצולי שואה ולצידם נציגים של הארגון מאחת הארצות. בשולחן שלנו הסבו עמנו נציגים מפפואה ניו גיניאה. האנשים היו לבביים מאד, ניהלו שיחה ערה עם משה העליון, התעניינו בקורותיו בתקופת השואה, ביקשו לראות מקרוב את המספר המקועקע בזרועו. במהלך הערב נישאו נאומים מפי ג'ורג' אנאדוראי, שהוא אחד ממקימי הארגון שאמר בין היתר: "אנחנו כאן מסיבה אחת בלבד, אנחנו אוהבים את ישראל, באנו לתמוך בעם ישראל. הגענו לישראל לפני כעשרה ימים, סיירנו ברחבי המדינה היפה שלכם, היינו ביד ושם, וניסינו לחוות ולהבין מה שאתם עברתם. לעולם לא נבין באמת את הכאב והטרגדיות שעברתם”.

ח"כ לאה שם טוב ברכה את האורחים ואת ניצולי השואה, ואמרה: "הדור שנולד בשנות ה-20 וה-30 של המאה שעברה, סבלו מאנטישמיות, דבר שהולך לשואה ולרציחתם של 6 מיליון יהודים. שרידי האסון נמצאים בישראל. לצערנו, יש שונאים רבים לישראל. הזיכרון של בני אדם הוא זיכרון קצר. נולד דור חדש, צעירים שלא ידעו ולא חוו את השואה. חשוב לשמור את הזיכרון, כדי שהעבר לא יישכח. אני מודה לאוהבי ארץ ישראל על תמיכתם ואהבתם את ישראל”.

הארוע מהווה הבעת ידידות לישראל

מר נח פלוג, ברך בשם מרכז הארגונים: "הרשו לי להודות על ארגון ערב זה. אירוע זה מהווה הבעת ידידות, מחמם את הלבבות. בישראל חיים היום 210,000 שרידי שואה, מהם אלה במחנות ריכוז, גטאות, מסתור ושנאלצו לחיות תחת השלטון הנאצי. לשרוד מהתופת והגיהנום היה עבורנו נס גדול. עלינו למדינת ישראל הצעירה שמנתה 600,000 איש. למרות הכאב הפיזי והנפשי, הקמנו משפחות ועמלנו למען מדינת ישראל. תמיד ליוו אותנו היתמות, האבל והשכול. תמהנו כיצד העם הגרמני, עם התרבות, הפך עם של רוצחים מטורף. באותם ימי שפל היו אנשים רבים, חסידי אומות העולם, שפעלו להצלת יהודים. בתקופה השחורה בתולדות האנושות, הם הצילו את כבוד האדם. במרכז הארגונים חברים למעלה מ-50 ארגונים הפועלים למען ניצולי

רשמי סיור בבית לוחמי הגטאות

מאת אברהם קובו

ונעצרות באותה שורה עד שמופיעה מילה שלמה, או קובץ מילים המגדירים מקום יישוב, בו חיו יהודים לפני השואה. שם המקום נותר במקומו למספר שניות שלאחריהן הוא "מתפרק", כלומר האותיות עוזבות אותו וממשיכות את דרכן כלפי מעלה בסדר אקראי ובמהירויות שונות. כך מתקבלת תמונה של קיר שלם בו נעות ונעצרות לסירוגין אלפי אותיות היוצרות מאות שמות של מקומות. סידור האותיות מתבצע על ידי מחשב שהוזן במאות שמות המקומות ותוכנה מיוחדת יוצרת את תנועת האותיות האקראית. בשניים מקירות האולם בנויים ארונות המכוסים בזכוכית כהה, שפסים דקים סגולים האירו מתוכם. מגע באצבע בפס המואר הדליק אור על תא קטן, בו היו מונחים מספר חפצים או חפץ בודד, חפצים אישיים שונים שנדדו עם ניצולי השואה בכל תקופת המלחמה וזהו להם הזיכרון היחיד שנותר ממשפחתם ומחיים שלמים שנגדעו, כגון: מזוודה מרופטת, מפת שולחן רקומה, בובה או ספר ועוד. ליד כל חפץ נמצא מספר סידורי (של הארכיון), שהקלדתי על לוח מספרים מואר הדליקה לוחית שבה כתוב הסיפור שמאחורי החפץ, מי תרם אותו, מה משמעותו האישית ובאלו נסיבות הוא נשמר. התא המואר דלק כל עוד עמד מיישהו בקרבתו וכבה ברגע שהצופה התרחק ממנו. האפקט של הארת התאים וחשיפת החפצים השונים וכיבויים עם תנועת המבקרים ממקום למקום היה מעניין וייחודי. לאחר תחנה זאת הסבנו לארוחת צהריים מגוונת וטעימה.

אולם טרבלינקה

במרכז של התערוכה החדשה על מחנות הנאציים, נמצא דגם מחנה טרבלינקה, דגם שנבנה על ידי יעקב וירניק (-1889 1972), נגר-אומן, שהיה אחד מבוני המחנה וממשתתפי מרד האסירים שהיה בו, ושימש כעד ראייה במשפטי אייכמן ודמיאניוק. התצוגה בנויה סביב דגם מחנה טרבלינקה, אתר הרצח של מרבית יהודי וארשה, שממנו לא נותר שריד לקיומו ולמה שהתחולל בו. הדגם הוא המוצג החשוב ביותר במוזיאון ומהחשובים ביותר בפעולת מסירת עדות, והפללה על השמדת יהודי אירופה. חבריו של וירניק, יצחק צוקרמן וצביה לובטקין, ממקימי הקיבוץ והמוזיאון, הם שהזמינוהו להקים את הדגם. העבודה הסתיימה ב-1959. הדגם נבנה על בסיס של תרשים המחנה, אותו שרטט וירניק מיד לאחר המרד ב-1943, ולספרו "שנה בטרבלינקה" שיצא במהדורה מחתרית ב-1944. זו הנקודה בזמן בה התחילה פעולת תיעוד השמדת יהודי אירופה במחנות המוות. בתצוגה שמסביב לדגם המחנה משולבים קטעים מסרט המופת של קלוד לנצמן "שואה", שיצא לאקרנים ב-1985, המצוי בזיקה מיוחדת לטרבלינקה, ואפשר למוזיאון להשתמש בחומריו הייחודיים.

ב-30 בנובמבר 2010 יצאו כ-200 מחברי הארגון לסיור במוזיאון בית לוחמי הגטאות שבקיבוץ לוחמי הגטאות, ביקור שאורגן במשותף על ידי ארגוננו ומרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל. מוזיאון בית לוחמי הגטאות למורשת השואה והמרד ע"ש יצחק קצנלסון, הינו מוזיאון השואה הראשון שהוקם בעולם. ב-19 באפריל 1949, יום השנה לפרוץ מרד גטו וארשה, עלתה קבוצה של ניצולי שואה על הקרקע באזור הגליל וייסדה את הקיבוץ, ובו ביום הונח גם היסוד למוזיאון. היה זה הקיבוץ הראשון שנוסד בידי גרעין שהורכב כולו מאנשי שארית הפליטה. המוזיאון ממוקם במבנה גדול ומרשים בסמוך לקצהו של אקוודוקט (אמת מים) ואמפיתיאטרון מתקופת הרומאים. עם ההגעה למקום התכבדנו בשתייה קרה וחמה ובכיבוד קל.

הקמת המוזיאון

הביקור נפתח בהסבר קצר על הקמת המוזיאון מפי נציגת המוזיאון ובצפייה בסרט על ראשיתו של הקיבוץ, באולם המופיעים המרכזי. למדנו, כי מייסדי הקיבוץ היו עשרות צעירים: ניצולי שואה, לוחמי המרד בגטו וארשה ומנהיגי, לוחמים בגטאות, פרטיזנים ואנשי מחתרת במחנות. בהניחם את היסודות לקיבוץ, הגשימו חלום שהחל עוד בהיותם חניכי תנועות נוער בצל מלחמת העולם השנייה. הם הקימו את הקיבוץ למען הדורות הבאים ואת בית העדות, לשמירת הזיכרון. מבין למעלה מ-400 מוזיאונים לתולדות השואה הפרושים היום ברחבי העולם, מוזיאון בית לוחמי הגטאות הוא אחד מהגדולים והמובילים שבהם. ייחודו אינו רק בראשוניותו, אלא בעובדה שהוקם בידי ניצולי שואה, בליבה של קהילה חיה ותוססת, והוא החלוץ בחקר השואה ובאיסוף החומרים הקשורים בכך, והחשוב מכול, במטרה ששם לו מיום היווסדו, לעסוק בחינוך! בעלון בית לוחמי הגטאות מצוין כי: "חשיבותו וייחודו של המוזיאון הם בשימת דגש על מרד וגבורה בתקופת השואה כחלק ממורשת ייחודית ותרומתה לגאווה של העם היהודי באשר הוא. אמירתו החינוכית של "הבית" היא הבחירה בחיים של תקווה והומניזם ובהנצחת סיפור הניצולים ומורשתם". בהמשך התחלקו החברים לארבע קבוצות, שלכל אחת מהן הוצמד מדריך, שליווה אותה לכל אורך מסלול הסיור.

אולם יזכור

זהו אולם חשוך, שבו ריצדו על גבי אחד הקירות אותיות קטנות לבנות על רקע כהה, האותיות עלו מתחתית הקיר כלפי מעלה במהירויות שונות, כאשר כל אות נעצרת במקום מסוים וממתינה להצטרפותן של עוד אותיות, המגיעות אף הן מתחתית הקיר

אולם בית עדות וגלרית האומנות

באולם זה מרוכזות עדויותיהם של מייסדי קיבוץ לוחמי הגטאות וסיפוריה של קהילה זו שהיא בעלת מאפיינים ביוגרפים משותפים, וסיפורם של יחידים מקהילת המייסדים. בגלריה הנקראת ע"ש מרים נוביץ' ז"ל, מוצפת בתאורה טבעית בזכות קמרונות וחלונות בתקרה, שקבע אדריכל הבית, שמואל ביקלס. בשלושה חללים גדולים מוצגות תערוכות מאוסף האמנות של הבית, ובהן למעלה משלושת אלפים יצירות מתקופת השואה.

תצוגה לזכר יהדות יוון

המדריך סיפר את סיפור המרד של אנשי הזונדר קומנדו בבירקנאו. יו"ר הארגון משה העליון, ציין בפני החברים שאחד מחברי הארגון הוא יוסף זקר, המתגורר בבית אבות רקנאטי, שהיה בזונדר קומנדו בעת ביצוע המרד. גב' מתילדה אמון, התרגשה למשמע הדברים ואמרה: "אני הייתי בזונדר קומנדו בבירקנאו. התפקיד שלנו היה לפתוח בורות באדמה. עבדנו כשמסביבנו שומרים מלווים בכלבים. מי שפיגר בעבודה שיסו בו את הכלבים. העבודה הייתה מפרכת". ג'וליה אלקפס, גם היא ניצולה מבירקנאו שהתגוררה בביתן 27, התרגשה וניגשה למתילדה אמון. מסתבר שהן באותו זמן במחנה בירקנאו והשתחררו במאוטהאוזן.

משפט אייכמן תא הזכוכית

תא הזכוכית, שבו ישב הצורך אדולף אייכמן, במהלך משפטו בירושלים. התא ניתן לבית לוחמי הגטאות כאות הוקרה על תרומת מייסדיו למשפט, וממחיש את סיפור הבאתו לדין של הפושע הנאצי בירושלים. בעתיד יוצגו במקום פריטים הקשורים למשפט אייכמן. המדריכה ציינה, כי את סיפור המשפט היא יודעת רק מתוך קריאה וצפייה בסרטים תיעודיים, ועודדה אותנו לספר מזיכרונותינו האישיים.

אנשים קמו וסיפרו שאת המשפט ליוותה כל המדינה בהקשבה לרדיו שסיקר אז את המשפט, ושכמה בתי ספר הוא הושמע לכולם דרך רמקולים, שהגבירו את שידורי הרדיו. אחרים סיפרו שבבתים רבים של ניצולי שואה, כהזדהות לעדויות במשפט, חלה פתיחות רבה וסיפורי תקופת השואה "פרצו" החוצה לתודעה הכללית. אני סיפרתי כי אבי פתח דלת אחת בארון, שהייתה נעולה באופן קבוע, והוציא אלבום ובו תמונות משפחתיות של כל המשפחה, מטילים ואירועים, המתארים את הווי החיים ביוון, מי שנשאר הוכחדו בשואה. בנוסף צרור מכתבים שכלל התכתבויות של בני המשפחה בארץ עם המשפחה בשאלוניקי מתחילת שנות השלושים ועד לתקופת המלחמה, ומכתבים מהצלב האדום, בהם כתוב כי הנמען לא נמצא בכתובת שהייתה רשומה במכתבים. מכתבים אלו העידו כי בני המשפחה אינם

עוד בין החיים. הצעירים בקבוצה סיפרו כי הוריהם במטרה לגונן עליהם לא סיפרו את הזוועות שחוו באותה תקופה, ורבים נמנעו במפורש לספר את סיפורם, כי לא האמינו להם בתקופה הראשונה לעלייתם ארצה. הועלה סיפורו הידוע של קצין המשטרה: מיכאל גולדמן-גלעד, רב פקד לשעבר וקצין חקירות ב"לשכה 06", יחידה מיוחדת שהוקמה לשם ניהול החקירה של משפט אייכמן, ניצול שואה בעצמו שב-1943, בהיותו בן שש עשרה וחצי, שהה במחנה עבודה שבגטו פשמישל, שם עבד בסבלות בקבוצת נערים שנקראה "טרנספורט קומנדו" ותפקידה היה לפנות את הדירות הריקות שבגטו, ולהעביר את התכולה בצורה מסודרת למחסנים.

המכה ה-81

באחד הדירות הייתה ספרייה גדולה בסלון וגולדמן החליט להסתיר את הספרים כדי שלא יפלו בידי הגרמנים. הגרמנים שידעו כי בדירה זו הייתה ספרייה, הבחינו בחסוניהם של הספרים וגולדמן הצעיר נקרא להתייצב בפני מפקד הס"ס של הגטו, יוזף שוומברגר, שהיה ידוע באכזריותו כלפי היהודים. כשנשאל היכן הספרים, תרץ שעם הגעתם לחצר המחסנים, הייתה הפסקת צהריים והקבוצה הלכה לקבל את מנת המרק שחילקו וכשחזרו, הספרים נעלמו. שוומברגר שלא האמין לסיפור, קרא להביא את הספסל שעליו היה משכיב את מי שהוא רצה להעניש, והיה מלקה אותם ברצועה שהייתה קשורה לכלבו ובקצה שלה אבזם. בדרך כלל היה מלקה עשרים וחמש מלקות, אך במקרה הוא הכה ללא הרף תוך שגולדמן הצעיר מתעלף ומתעורר לסירוגין. חבריו שנכחו בחצר, ספרו שמונים מלקות שלאחריהם נאלץ בשארית כוחותיו, לרוץ ולהביא את הספרים שהוסתרו. הוא לא זכר מאין שאב את הכוחות, אבל לאחר שסיים את המשמיה, התמוטט ושכב בפרוודור אחד המחסנים מספר ימים. סיפור שמונים המלקות התגלגל גם למשפט אייכמן, שם נחקר אחד העדים, ד"ר דיאמנט בושמינסקי, שהיה רופא השיניים בגטו.

הוא סיפר את סיפור שמונים המלקות, ומשנשאל על ידי גדעון האוזנר, שהיה פרקליט המדינה וניהל את משפט אייכמן, אם הוא רואה את הנער הזה באולם, הוא הצביע על גולדמן ואמר: "זהו קצין המשטרה שיושב לידך". בהפסקה פנה האוזנר לגולדמן ושאל כיצד זה קורה שהם עובדים יחד ואף פעם הוא לא הזכיר את מה שעבר עליו. גולדמן הסביר: "פעם סיפרתי את קורותיי לאדם שישב עם אשתו ולאחר שסיימתי לספר, הוא אמר לה בעברית, 'הם מערבבים כנראה אמת ופנטזיה'". גולדמן שידע עברית אמר לעצמו: "זהו זה, גמרנו. אז לא נספר פנטזיות". דבר זה קרה לרוב שרידי השואה שלא האמינו לסיפוריהם. השיחה עם האוזנר הייתה בנוכחותם של חיים גורי ואנטק צוקרמן, שהעיד גם הוא באותו היום. אז ביקש גולדמן להוסיף: "זו הייתה בשבילי..." ואחד מהם השלים: "המכה השמונים ואחת". זה בדיוק מה שגולדמן התכוון לומר והוסיף: "אינני יודע מה כאב לי

שאב האמן משירו של הילד פאבל פרידמן "הפרפר האחרון", שנכתב בגטו טרוזין וכונס עם ציורים ושירים נוספים לספר "אין פרפרים פה". בתקרת האולם, ויטראז' שקוטרו 3.5 מטרים עליו מצוירים: שמש, פרח ופרפר צבעוניים הנתונים בתוך סורגים. בעודנו מתבוננים בוויטראז'ים נכנסה בחורה צעירה והמדריכה הציגה אותה כמיכל דדון, נכדתו, בת בתו אנני, של ז'ק סטרומזה, יליד שאלוניקי, מי שהיה ידוע בכינויו "הכנר מאושוויץ". כינוי זה ניתן לו בשל העובדה שבניגוד לבני משפחתו האחרים, חייו ניצלו בזכות כשרון הנגינה שלו, אשר הפך אותו לכנר הראשון בתזמורת מחנה ההשמדה, שליוותה בנגינה את האסירים בדרכם אל העבודה ובחזרה ממנה*.

מיכל משתתפת בהדרכת ילדים זה כשלוש שנים וחצי, ומופיעה בהצגות הילדים שבמוזיאון. בהמשך דרכנו מטה אל תצוגת **סיפור הילד היהודי בשואה**, עברנו דרך תערוכת יאנוש קורצ'ק של הילדים, ששמה "בעקבות תמונה אחת". נעמדתי מול תמונה גדולה של ילד בן כשנתיים, ליד עמד אותו הילד שבתצלום, זהו אברהם אשכנזי (טולי), חבר ארגונו, שהגיע לביקור בלוויית נכדתו, להראות לה את המצג שלו, מצג מספר 851, מזוהה מיניאטורית שהוצמדה לחיתול שלו בתור קמע בעת שמשפחתו נמלטה משאלוניקי, ולספר את סיפור חייו באותה תקופה. בגיליון מס' 7 בעמוד 26 פרסמנו את סיפורו.

בהמשך התעכבנו מול מיצבים נוספים ומעניינים של מי שהיו ילדים בתקופת השואה.

המשכנו למטה לסופו של המסלול הספירלי, במפלס התחתון בו בוער "נר התמיד", ומשם עלינו במעלית למפלס הכניסה שם קיבל כל חבר את הספר "חיים על קו הקץ" מאת אלה ליברמן-שיבר, ניצולת שואה, שהוקדש לזכר בני משפחתה ולכל בני עמנו שנספו בשואה. ומשם לאוטובוסים שחיכו לנו.

בדרך חזרה בעודנו עטופים בענני קדרות ומחשבות על מה שראינו בביקורנו במוזיאון, פצח בזמר ניצול השואה חיים רפאל, בלחן שירה של חנה סנש "הליכה לקיסריה", במילים שחיבר, בקול חם ומרגש: "אלי, אלי שלא יחזרו לעולם, חומות של גטאות, גדרות של מחנות אושוויץ, מיידאנק, בלז'ץ, שטוהוף... עזור לעמנו, עזור לילדנו, כי זו תפילתנו, תפילת האדם". ענני הקדרות התפזרו והאוירה באוטובוס חזרה לסיפורי הבישולים היווניים והילדות היפה בשכונות שפירא ופלורנטין...

יותר, שמונים המלקות או המכה ה-81 שקיבלתי כשלא האמינו לסיפור". מאז הוא הסתגר ולא סיפר את הסיפור אפילו לאשתו ולילדיו. כשהתראיין על ידי עיתונאי, אמר: "אני חושב שאחד ההישגים החשובים ביותר של המשפט היה שכתוצאה מהופעת העדים, שרידי השואה החלו סוף-סוף להיפתח, לספר מתוך אמונה שיאמינו לסיפוריהם. אני הייתי חלק מזה. זה יישר גם את גבי. אני משוכנע שאלמלא המשפט, רבים מאוד משרידי השואה, היו הולכים לעולמם מבלי לספר את מה שעבר עליהם. אולי כל אחד היה משאיר איזה זיכרונות אצלו בבית, בשפות שהילדים לא הבינו מה כתוב בהן. זה היה ללא ספק הפסד גדול מאוד לתולדות השואה. אני בטוח שעדיין יש דברים שגם אחר כך הם לא סיפרו. לא שחס וחלילה היו צריכים להתבייש, אלא מתוך אותו הספק שהיה אצלם, שהיו דברים שאי אפשר להאמין שקרו. זה אנושי".

אכן משפט אייכמן היווה נקודת מפנה מכוננת, השיחה הערנית של רב הנוכחים באולם, הייתה מרגשת ומלאה באווירת הזדהות עם הסיפורים האישיים שהועלו.

חברי הארגון באודיטוריום של קיבוץ לוחמי הגטאות

יד לילד

הייתה תחנתנו האחרונה. היא הבנויה במבנה בעל חלל גדול עגול וכדי להגיע לאולמות התצוגה יש לנוע במסלול ספירלי כלפי מטה. זוהי מעין תנועת ירידה מהאור לחושך, מהמציאות בזמן של היום, דרך מסלול בו פזורות מזוודות ושקי חפצים

לאורכה של מסילת ברזל, שאף היא ספירלית. היא מדמה מצב קפוא של עקבות האנשים שעברו בדרכם מקרונות הרכבת לתאי הגזים, שם נאמר להם לעזוב את החפצים איתם באו. "יד לילד" הוקמה במטרה ליצור מפגש ראשוני חויתי עם עולמם של הילדים שחיו בתקופת השואה. התצוגות בו מבוססות על סיפורים אוטנטיים, שלוקטו מתוך יומנים ועדויות של ילדים, שחיו באותה תקופה, ניצלו מן השואה, התבררו בארץ ישראל והקימו בה את ביתם. התצוגות בנויות ממיצבים תלת ממדיים, המשלבים בתוכם צילומים דוקומנטריים, פרטים אוטנטיים, מסכי קולנוע, פס קול ומוקדים אור-קוליים.

בדרכנו למטה עברנו דרך תצוגת הוויטראז'ים המהווה מעין מבוא ושער לתצוגות הבית. באולם משובצים 17 ויטראז'ים המבוססים על ציורי ילדים מגטו טרוזין. יוצר הוויטראז'ים הוא רומן האלטר, שהיה ילד בן 12 עם פרוץ המלחמה. את ההשראה ליצירה זו

* ז'ק סטרומזה נפטר בח' בכסלו, כשבועיים לפני שנפגשנו עם נכדתו. בן 97 היה במוותו. יהי זכרו ברוך!

ביקור ראש עיריית שאלוניקי בישראל

לו שכל המשפחה הושמדה, על הקושי שהיה ליהודים יוצאי יוון, דוברי הלאדינו במחנות ההשמדה, מאי ידיעת הגרמנית והפולנית, שהיו השפות העיקריות בהם, ועל המפגש עם היהודים דוברי היידיש, שפקפקו ביהדותם של האסירים היווניים, שלא דיברו יידיש, והדרך שבה זיהו את עצמם כיהודים, באומרם "שמע ישראל", על ההשרדות בצעדת המוות, השחרור במחנה אבנזה, המעבר למחנה עקורים באיטליה והעלייה לארץ ישראל, על ספרי קורותיו במחנות הריכוז וכן על השיר שכתב ומושר על-ידי מקהלת הקהילה היהודית בשאלוניקי, כמו הציג את הארגון ופעילותו, והדגיש את קיום שלוש כיתות ללימוד יוונית ואת הקמת הגלעד החדש וחנוכתו בחודש דצמבר 2010. דריו צבי סיפר כיצד הגיע למחנה, המפגש עם הקאפו, המספר על הזרוע, שמרגע שהוא קועקע, הוא איבד את שמו והפך למספר. משה מצא שנולד ביוון, בינינה, עלה לארץ בגיל צעיר וגויסו לצבא וביקוריו ביוון.

המפגש היה לבבי ביותר וניכר היה שכל הנוכחים היו תמימי דעים על הצורך בשיתוף פעולה. ראש עיריית שאלוניקי העניק ליו"ר הארגון צלוחית עם סמל העיר שאלוניקי. משה העליון, העניק לראש העירייה את ספרו "מיצרי שאול", בעברית וכן בלאדינו. ראש העירייה הבטיח, כי יבדוק אפשרות, כי הספר יתורגם ליוונית.

משם המשיכו ראש העירייה וחלק ממלווי וכן משה העליון למרכז למורשת יהדות שאלוניקי ויוון, בבית אבות ליאון רקנאטי בפתח תקווה.

ראש עיריית שאלוניקי, מר יאניס בוטריס, ביקר בישראל במהלך חודש פברואר 2011. מטרת ביקורו הידוק שיתוף הפעולה עם משרד התיירות בישראל, במטרה להפנות תיירים מישראל לחופשות ונופשים בשאלוניקי. ראש העירייה הביע רצונו להיפגש עם נציגים מארגונו, וביום ו', 11.2.2011, נערך במלון "דיויד אינטרקונטיננטל" בתל-אביב, מפגש שבו נכחו ראש העיר מר יאניס בוטריס, סגנו מר חסדאי קפון, מזכירתו גב' אנה קונסטנטינו, שגריר יוון בישראל, מר קיריאקוס לוקאקיס, שנלוו אליו המזכיר הראשון, מר קונסטנינוס אלכסנדריה, הקונסולית אפי קארוסי, ומספר עובדים מהשגרירות בתל-אביב, ומצד ארגונו: יו"ר הארגון, משה העליון, משה מצא, רחל העליון-מזריץ, אהרון מנו, דריו צבי מלווה בבתו שולמית, ואברהם אשכנזי. האורח סיפר על הסורים שערך בישראל, כולל ביד ושם ועל התרשמותו העמוקה.

ראש העירייה עמד, בין היתר, על חלקם של היהודים בהיסטוריה של שאלוניקי, תוך הדגשת העובדה כי היו תקופות שהיהודים היו רוב תושביה. הוא התעניין בסיפורם האישי של חלק מהחברים, שנוכחו בפגישה. אהרון מנו סיפר בהתרגשות רבה על קורותיו במחנה אושוויץ, על עבודתו במחנה, על אהבתו לאשתו רחל ונצייה ז'ל, על החיים במחנה העקורים באיטליה, על העלייה לארץ ישראל ועל הספר שהוציא ובו סיפורו. משה העליון העלה זיכרונות משכונת המגורים בשאלוניקי, בית הספר ובית הכנסת שבו התפלל, היחידי ששרד בעיר, דרך הסיפור על הדרך בו נודע

מימין: אברהם אשכנזי, אהרון מנו, משה מצא, משה העליון, יאניס בוטריס, דריו צבי, קיריאקוס לוקאקיס, חסדאי קפון

קהילת אתונה*

מאת משה העליון

מה. בשנות מלחמת העצמאות של יוון - 1821-1829 - חיו בה כנראה מעט מאוד יהודים, ולמעשה עד שסופחו ליוון האיים היוניים (1864) וחבל תסאליה (1882) חיו בכל המדינה יהודים מעטים.

תקופת השלטון היווני עד מלחמת הבלקן - 1912-1913

עם התבססותה של אתונה כבירת יוון עברו להתגורר בה יהודים מכמה ארצות, ונוצרה קהילה שהיו בה רומניוטים, ספרדים ואשכנזים, ביניהם סוחרים מגרמניה. ממלכת יוון העניקה ליהודים שבתחומה שוויון זכויות. הנשיא הראשון של הקהילה היה קרול, בנו של מקס רוטשילד, שהגיע לעיר ב-1833 עם פמלייתו של אוטו הצעיר, שהיה למלך יוון. בני משפחות יהודיות אשכנזיות הקימו בתי חרושת, בתי מסחר ובתי מלאכה, ושימשו סוכנים של חברות שונות. ב-1837 הוקמה בעיר אוניברסיטה ומוסדות השכלה גבוהה, שמשכו אליהן צעירים יהודים מערי יוון ומקורפו. לאחר שנת 1847 התחילו להגיע לאתונה גלים של יהודים ספרדים מטורקיה ומספרד, ורומניוטים מכלקיס. המהגרים עסקו מרוכלות, בעיקר מכירת כלי זכוכית, בדים וחפצים משומשים.

לאחר הקמת ממלכת יוון העצמאית השתקעה באתונה הדוכסית מפיצ'נצה, שרכשה אהדה רבה ליהודים. בהשפעתה נמסר ליהודי העיר בשנת 1843 שטח אדמה גדול שיועד להקמת בית כנסת. היהודים התחייבו לבנות את בית הכנסת בתוך 30 שנה, ומאחר שלא הצליחו לעשות כן נמסר השטח לעיריית אתונה.

ב-1860 הגיע לאתונה מאיזמיר אחד בשם חיים כהן. אשר שימש חזן, שוחט ומוהל. הוא גם קנה שני ספרי תורה וכינס מניין בביתו. ב-1887, הוא ארגן ביחד עם יהודים אחרים מקום תפילה בבניין קטן ברחוב איוויס, ששימש את כל יהודי העיר, שמנו אז כ-40 משפחות, 250-300 איש.

בשנת 1889 הקימו יהודי העיר אגודה פילנתרופית לסיוע הדדי, שסייע ליהודים עניים וחולים. ב-1906 הפכה האגודה לקהילה, אם כי לא קיבלה הכרה רשמית. נשיא הקהילה היה קרול רוטשילד. עד 1891 השתייכו יהודי אתונה לרבנות הראשי בקורפו, אך בשנה זו לאחר עליית בקורפו, שבה הואשם אחד מיהודי האי, שבתו נרצחה, כי הוא רצח ילדה נוצרייה לצורכי פולחן, ותקיפת היהודים כתוצאה מכך, נסתייעו יהודי אתונה ברבנות של איזמיר.

אנטישמיות. גם באתונה הייתה עליית דם ב-1982, לפיה האשימו היוונים את אחד מיהודי העיר, כי לקראת חג הפסח רצה לגנוב ילד נוצרי. הרב הראשי של העיר, סולומון יוסף אבואב, שאמר כי "עלילת דם קן לה בלב היוונים". גם בעיתונות נכתבו מאמרים אנטישמיים.

העת העתיקה

אתונה, בירת יוון, שוכנת במחוז אטיקה על רמה מוקפת ערים. בעת העתיקה, לאחר סיום מלחמות יוון-פרס בשנת 480 לפני הספירה, תפסה אתונה את ההגמוניה בחלק המזרחי של המזרח של הים התיכון והפכה להפכה לאחת מערי המסחר החשובות. בתקופה זו, ראשיתה של הקהילה היהודית בעיר זו. לאחר כינון ממלכת החשמונאים במחצית השנייה של המאה השנייה לפני הספירה, קשרו ראשיה קשרים הדוקים עם אתונה. יהודים התיישבו בה במאה הראשונה שלפני הספירה ובעיקר במאה הראשונה למנינם. במכתב של אגריפס הראשון אל קיוס קליגולה הוא מזכיר יהודים שגרו בעיר זאת וגם ידוע ביקורו של השליח פאולוס בבית הכנסת של העיר. מן המאות 1 - 3 נמצאו במקום לוחות שיש ומצבות שחרותים בהם לולב ומנורת בעלת שבעה קנים, וכן מצבות עם שמות יהודיים. במאה ה-4 נחרבה אתונה, ואין ידיעות על יהודים בה במשך דורות רבים.

מפת קהילות יוון

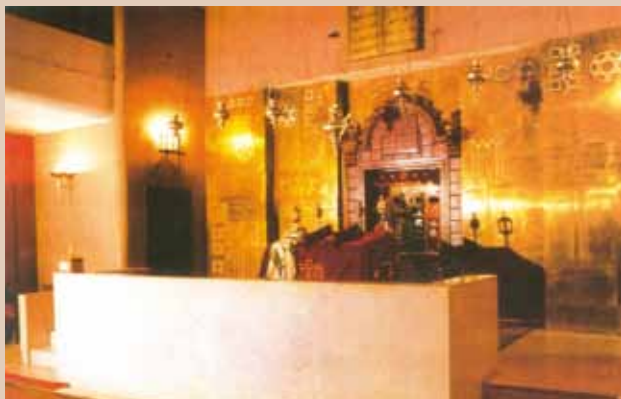
התקופה הטורקית

בשנת 1458 נכבשה העיר על ידי הטורקים, ואף כי ניתנה לתושביה הזכות למנוע מיהודים לגור בה, ידוע על מספר מגורשי שהתיישבו בה. נוסע צרפתי שביקר בעיר בשנת 1620 מצא בה 15-20 משפחות יהודיות. שבתאי צבי ביקר באתונה בשנת 1650 והתגורר בה זמן

* המאמר מתבסס בעיקרו על "פנקס הקהילות - יוון" בהוצאת יד ושם, ובאדיבות מוסד זה

בין אנשי מועצת הקהילה, הביאו לידי פילוג, וחלק מן הקהל עבר להתפלל במקום נפרד. אך ב-1917, עת שימש כנשיא מ' לוי, התפייסו הצדדים. כרב ראשי החל לכהן הרב חיים קסטל מקושטא. הכרה רשמית לקהילה כגוף משפטי ניתנה ב-1920. נשיא הקהילה היה אז משה שאקי והסגן שמואל כהן.

חיי הדת. בתחילת המאה ה-20 הקהילה הייתה מסורתית בעיקרה, שמרו על השבת והחגים. בשלב מסוים התגלו חילוקי דעות בין הספרדים לרומניוטים בענייני פולחן ולבסוף הם התפלגו, והתפללו בבתי כנסת נפרדים. הקרע אוחה ב-1917. בתוך כדי כך החלה להתבסס גם קהילה אשכנזית. אלה התפללו בבית כנסת קטן בפיראוס. רומניוטים החלו לבנות בית כנסת, שבנייתו הסתיימה ערב מלחמת העולם השנייה. שופץ בשנת 1975.

בית הכנסת בית שלום

ב-1935 תוקן תקנון הקהילה, ונקבעה מועצת רבנים בין 5-7 רבנים ובראשם הרב הראשי אליהו ברזילי, איש שאלוניקי.

חינוך, חיי חברה ותרבות. ב-1923, בשיתוף עם ממשלת יוון, הוקם בית ספר יסודי לילדי הקהילה, שבו למדו גם עברית. תכנית הלימודים הייתה כמו בבתי הספר היווניים אך כללו גם חינוך דתי יהודי. ואולם יהודים מעטים שלחו את ילדיהם לבית ספר זה, ורובם שלחו את ילדיהם לבתי ספר יווניים או איטלקיים.

ב-1908 הוקמה אגודת הצדקה הראשונה בקהילה, "ביקור חולים". ובשנים לאחר מכן "אגודת נשים" "אגודת תורה" ו"פלשתינה". ב-1924 נפתח סניף אגודת "בני ברית" העולמית, שנקרא "פילון 993". אגודה זו החזיקה בית ספר יהודי. ב-1936 נוסד ארגון הנוער היהודי, וב-1937 ארגון "בנות ברית".

עם חדירת הרעיון הציוני התחילו להתארגן אגודות ציוניות. הראשונה שבהם הייתה "בני ציון", שהשתייכה להסתדרות הציונית של יוון.

ב-1933 הוקמה קבוצה של צופים יהודיים, אך היא פוזרה בצו ממשלתי עם עליית מטאקסס לשלטון, כמו קבוצות הצופים ביוון. החל משנות ה-20 החלו להופיע בעיר עיתונים ציוניים, אם מטעם האגודות הציוניות ואם מטעם הקהילה. העיתונים היו בשפה היוונית. **אנטישמיות.** בשנות ה-20 וה-30 המצב הכלכלי בעולם, השינויים

חיי הקהילה. כאמור הרב הראשי היה סולומון אבוהב, שהגיעה לעיר מטורקיה, ושמם גם כחזן ומורה. במכתב שכתב קרול רוטשילד ב-1896 לחברת Alliance (כל ישראל חברים) ובו דאגה על מצב החינוך היהודי. החלו להגיע תרומות בבחוף, וב-1901 החלו בתכנון בית כנסת ובית ספר.

ב-1904 החלה בנייתו של בית הכנסת הגדול, שכונה גם ה"ישן" ברחוב מלידוני 8. לצורך זה התקבלו תרומות מאגודות יהודיות שונות ומפרטים בעיקר מחו"ל. בניית בית הכנסת הסתיימה ב-1906. באותה העת שימש כרב ראשי הרב יוסף ג'אבס. בית הכנסת שימש את כל הקהילה, והתפילות בו נערכו בנוסח ספרד. אולם התפילה של בית הכנסת נקרא "עץ חיים".

בית העלמין הראשון של יהודי אתונה היה חלק מבית הקברות הנוצרי דאז. בית העלמין השני, הקיים עד ימינו, נמסר ליהודים בצו מלכותי באמצע שנות השמונים, והיה בשימוש עד מלחמת העולם השנייה. עם גידולה של הקהילה נמסר לה בית הקברות הטורקי הסמוך, שלא היה לו דורש.

אחרי רוטשילד שימש כראש הקהילה איש העסקים איזידור פלמינג'ר ואחריו אברהם קונסטנטיני. הוא היה חבר קרוב של המדינאי אֶלְפֶּטְרִיוֹס וְנִיְוֶלוֹס, שכיהן פעמים מספר כראש ממשלה. הוא היה מתמטיקאי-פיזיקאי בהשכלתו ואיש עסקים מצליח. בתקופתו החלה תנופת הפיתוח של החינוך היהודי. יהודים אחרים מקרב הקהילה עסקו בתחומי מסחר כגון: עסקי עורות, עסקי ביגוד, תכשיטנות, ממתקים וגם פיננסים, ייצוג חברות זרות ועוד. הצלחתם של היהודים עוררו רגשות אנטי-יהודיים שמצאו ביטוי גם בעיתונות.

ממלחמות הבלקן ועד לכיבוש הגרמני

אחרי שתי מלחמות הבלקן - הראשונה בחודשים אוקטובר 1912 - מאי 1913, שבה נלחמו ארצות הבלקן נגד טורקיה ונלקחו ממנה שטחים רבים, בין היתר נכבשה על ידי יוון איזור מקדוניה לרבות העיר שאלוניקי; והשנייה בשנת 1913 בין יוון ויוגוסלביה לבין בולגריה - השתפר מצבה הכלכלי של קהילת אתונה. היגרו אליה יהודים מאסיה הקטנה ומשאלוניקי, מזו במיוחד אחרי הדלקה הגדולה של 1917.

מריאיון עם הרב הראשי של הקהילה, יוסף ג'אבס, שפורסם בעיתון שהופיע באיזמיר ב-1913, אנו למדים: באתונה חיו אז כ-150 משפחות יהודיות 500 נפש בערך, שמצבם הכלכלי של רבים מהם לא היה טוב; הם דיברו יוונית; הלכו בשבתות ובחגים לבית הכנסת; במסגרת הקהילה פעלו מספר אגודות קטנות לעזרה; לא היה באתונה אף מוסד יהודי חינוכי; היחסים בין היהודים ליוונים בעיר היה טוב, והדבר מצא את ביטויו גם באמצעי התקשורת; הקהילה הוציאה לאור עיתון בשפה היוונית.

היהודים עסקו בעיקר במסחר ובייבוא וייצוא. יהודים הקימו 2 בנקים, מפעל לאלקטרוניקה וכן בית חרושת לסיגריות פיראוס, בהם נקלטו לעבודה מהגרים רבים.

נשיא הקהילה באותה העת היה משה שאקי. חילוקי דעות

הלילות 100 צעירים מארגון זה, ובראשם חיילים גרמניים, בזזו את בית הכנסת ואת משרדי הקהילה. הרב הראשי הצליח להציל את הבניינים משרפה, בסיוע האיטלקים.

מוסדות הקהילה התפרקו רשמית, אך ועדות שלה סייעו למחתרת היוונית. בליל יום כיפור תש"ג, 22 בספטמבר 1942, פוצץ בנין ה-ESPO וכתוצאה מכך נהרג ראש הארגון ומספר חיילי גרמנים. הגרמנים עצרו 10 במנהיגי הקהילה, אך בהתערבות האיטלקים הם שוחררו.

ב-22 בינואר 1943 פרסם ארגון המחתרת EAM (חזית השחרור הלאומי) הודעה לתושבי אתונה בדבר כוונות הגרמנים כלפי היהודים. בהודעה צוינו פעולות יהודי במלחמת אלבניה ובמחתרת והודגש, כי מעשי הגרמנים נגדם הם פעולות נגד העם היווני.

במרס 1943, לאחר שהגיעו לאתונה הידיעות על ההכנות לגירוש יהודי שאלוניקי, התארגן ועד הצלה חשאי ובו חמישה מנכבדי הקהילה. הוועד החליט: לפעול למניעת הגירוש, להגיש סיוע ליהודי שאלוניקי ולדאוג לפליטים, לעורר את דעת הקהל ביוון ולנקוט אמצעים מוקדמים להגנת על יהודי אתונה. המטרופוליט של אתונה תיאופילוס דמסקינוס קיבל על עצמו את המאבק נגד הגירושים מסיבות מוסריות ולאומיות. במסגרת זאת הקים ועד חשאי, נפגש עם ראש ממשלת הבובות של יוון ועם המושל הגרמני של יוון, אך הגרמנים המשיכו להוציא אל הפועל את תכניתיהם. ידוע גם מכתבו של דמסקינוס לראש ממשלת יוון בעניינם של היהודים, עליו החתיים 28 ראשי ארגונים יוניים ואנשי ציבור, אך המצב לא השתנה.

בד בבד עם פעילות זאת עסקו ארגוני המחתרת היווניים בהצלת יהודים. לצידם השתתפו בפעולות ההצלה גם ראשי הכנסייה בראשותו של דמסקינוס.

תחת שלטון הגרמני. עם נפילת ממשלת מוסוליני באיטליה בספטמבר 1943, השתלט הצבא הגרמני על כל יוון. וב-8 בספטמבר נכנס לאתונה. עד אז הספיקו הגרמנים לחסל את קהילת שאלוניקי ואת יתר הקהילות במקדוניה, ואייכמן התחיל לתכנן את חיסולן של שאר קהילות יוון. ב-20 בספטמבר הגיע לעיר ויסליצני, סגנו של אייכמן, והחל בהכנות לשילוחם של היהודים.

למחרת זומן הרב הראשי ברזילי למשרדי הגסטאפו ונדרש להכין רשימות: של כל יהודי העיר, הרשומים בקהילה, של היהודים בעלי הנתונים הזרה, לרבות נתינות איטלקית, של פליטי שאלוניקי, של בעלי הרכוש ועוד. הרב הבטיח לעשות כן, אך עוד באותו לילה השמיד את הרשימות וכן את ספרי התעודות של הרבנות. מיד אחר כך הזמין את היהודים לאסיפה והאיץ בהם להסתתר. הרב ברזילי התייצב בגסטאפו וטען כי כל המסמכים של הקהילה הושמדו בפשיטה שנערכה על ידי הגרמנים ביולי 1941. הוא נצטווה להכין רשימות חדשות.

ברוך שיבי משאלוניקי, שהיו לו קשרים עם המחתרת הציע לחטוף את הרב, כדי לעודד את היהודים לברוח. הרב ביקש שהות לחשוב, ובינתיים חתם על הסכם עם ראשי הפרטיזנים באתונה להעביר יהודים אל ההרים תמורת 8 מיליון דרכמות מכספי הקהילה.

הפוליטיים ביוון ועליית הפאשיזם באירופה, השפיעו על היחס ליהודים גם ביוון. עיתונים באתונה תקפו את היהודים בתואנה של מערכה נגד הבולשביזם. עיתונים אחרים, בגלל המצב הכלכלי החמור ביוון, קראו לקנות רק אצל יוונים נוצרים, וברור היה למי הכוונה. העיתונים היהודיים קראו לפעול בדחיפות להפסקת הפרסומים, אך לא הצליחו לעצור את התופעה.

ב-1932 נרצחו בעיר 3 סוחרים יהודיים ונכתבו מאמרים אנטישמיים בעיתון הבורסה של העיר. בעיתון אחר נטען שיהודי העיר השתלטו על כל תחומי המסחר, על בתי המסחר הגדולים ועל השווקים. היהודים שלחו מכתבים לראש הממשלה וניזלוס ולשרים אחרים, שבדרך כלל הסתייגו מן הגורמים האנטישמיים והתנגדו להם, בהם ביקשו הגנה, וכן למצוא את האשמים ברצח ולהענישם.

שלטון מטאקסס ומצב קהילת אתונה. באמצע שנות ה-30 הגנרל המלוכני מטאקסס, בטוענה של השתלטות הקומוניסטים על יוון, הקים דיקטטורה צבאית, ובסוף 1935 החזיר את המלוכה ביוון. מטאקסס דיכא את האופוזיציה והנהיג צנזורה חמורה. בד בבד ייעל את השלטון ושיפר את הכלכלה של יוון. באשר ליחס ליהודים, הוא היה סובלני.

באתונה חיו באותם ימים 3,000 - 3,500 יהודים, האמידים שבהם רובם בני העדה האשכנזית; לא היו בה בית ספר יהודי קהילתי, בית דין יהודי ומוסדות רווחה; יהודים כיהנו יהודים במשרות רשמיות במשרדי הממשלה ובמוסדות בנקאיים.

מלחמה. באוקטובר 1940 תקפה איטליה את יוון ופרצה מלחמה. הפלישה האיטלקית אומנם נהדפה, אך באפריל 1941 תקפה גרמניה את יוון וכבשה אותה. חלקים של יוון, וביניהם אתונה, נמסרו לשלטון האיטלקים, בעלי בריתם של הגרמנים.

מהכיבוש הגרמני ועד לגירוש

תחת שלטון האיטלקים. פעולות הגסטאפו. עוד לפני הכיבוש הגרמני, בעקבות ההפצצות האוויריות על שאלוניקי, ברחו כ-3,000 מיהודיה לאתונה. כאשר הועברה העיר לשלטון האיטלקים נהרו אליה יהודים משאר קהילות יוון.

באביב ובקיץ 1941 היה מצבה של האוכלוסייה קשה מאוד משום שכל התוצרת החקלאית והתעשייתית הוחרמה על ידי הכובשים. בחורף שלאחר מכן החמיר המצב עד כדי רעב כבד. האיטלקים לא הכבידו את ידם על היהודים, אך לא עמד להם כוחם להתנגד לגורמי הגסטאפו, שהתבססו באתונה כבר בתחילת מאי 1941.

היחידה המיוחדת "זונדרקומנדו רוזנברג", עליה הוטל לאסוף חומר מספריות, ארכיונים, בתי כנסת, מוסדות וארגונים ואף בתים פרטיים, כדי לגלות חומר על פעולות אנטי גרמניות. הם עשו זאת ביסודיות רבה, ואף עצרו כמה יהודים.

ב-20 ביולי 1941 מינה הגסטאפו את הרב הראשי אליהו ברזילי כנשיא הקהילה.

בחודשי הקיץ שלאחר מכן הם עודדו את הארגון ESPO (הארגון הפטרוטי הנאציזצאל סוציאליסטי) להתנכל ביהודים. ברחד

הנשים. בני משפחות שבאו למחרת נעצרו גם הם. יום לאחר מכן הובאו למקום יהודים מן הפריפריה ואלה שנתפסו במקומות מסתור, ומספר האסירים הגיע לכ-3,000. ב-24 במרס הובאו למקום גם יהודים בעלי נתינות זרה, כולל רובם של בעלי נתינות ספרדית, כ-150 מתוך 235 (ביניהם גם שאלוניקאים). כ-85 הצליחו להסתתר. בינתיים לקח על עצמו ארגון המחותרת EAM לספק אמצעי מחיה לכל יהודי העיר וסביבותיה. יהודים שהתחפשו לפקיד נמל בפיראוס ערכו פעולות חבלה, כולל פיצוץ שתי אוניות גרמניות חמושות. במרס 1944 פרצו שביתות באתונה ובפיראוס בתגובה לפקודת הגיוס לעבודה של בני 18-40, שהוציאו הגרמנים. בחודשים הבאים הלכו וגברו השביתות ופעולות ההתנגדות של המחותרות.

הגירוש למחנות

ב-2 באפריל 1944 שולחו בקרונות של בהמות מתחנת הרכבת רוף של אתונה לאושוויץ-בירקנאו 1,300 מתוך היהודים הכלואים ב"הידארי", שעיהם נמנו גם בעלי נתינות זרה ויהודים מערי הפריפריה. זה היה המשלוח ה-20 מיוון לאושוויץ-בירקנאו. הרכבת הגיעה לאושוויץ ב-11 באפריל 1944. רוב אנשי המשלוח הושמדו עם ההגעה, ורק 320 גברים ו-113 נשים כווננו למחנה. ** מהם שרדו כ-40 בלבד. מתוך אלה שכווננו למחנה נבחרו אחדים ל"ניסויים" על ידי מנגלה.

בדרך לאושוויץ הורדו מן הרכבת 155 נתינים ספרדים ו-19 פורטוגלים והועברו לברגן בלזן. וגורלם היה כשל יתר האסורים במחנה זה. בחודש יוני 1944 יצא מאתונה למחנות לעיל עוד משלוח, שהיו בו כמה עשרות מבני העיר והסביבה וכל יהודי קורפו. משלוח זה, ה-21 במספר מיוון, הגיע ליעדו ב-30 ביוני. ** לפי האומדן מספר יהודי אתונה ששולחו למחנות היה כ-1,300, ומהם שרדו כ-35%.

אחרית דבר

שיקום של קהילת אתונה החלה מיד המלחמה. מדו"ח מיום 31 בינואר 1945, נובע שהיו בה אז 3,640 יהודים, מוסתרים שיצאו ממחבואם, אנשי מחותרת וניצולים ממחנות ההשמדה והריכוז. כיום קהילת אתונה היא הגדולה מבין קהילות יוון.

בית העלמין החדש באתונה

הרב ומשפחתו "נחטפו" בין 23 ל-25 בספטמבר, והדבר אכן שימש סימן ליהודי אתונה לברוח ולהסתתר. מלבד בריחתם להרים מצאו יהודים מקלט בבתי נוצרים ובמוסדות הכנסייה באתונה ובסביבתה. סוכנות מיוחדת הבריחה אל מחוץ אל מחוץ ליוון. מעריכים שכ-3,000 יהודים ניצלו בדרכים אלו. מקצתם עלו לארץ.

בתחילת אוקטובר 1943 הוציא גנרל הס"ס יורגן סטרופ צו ליהודי העיר והסביבה לחזור לבתיהם, שבהם התגוררו עד 1 ביוני 1943, נאסר עליהם לעזוב או להחליף את מגוריהם ולהירשם בבית הכנסת. בעלי נתינות זרה נדרשו גם הם להתפקד. בצו גם צוין, כי היהודים מפירי הצו צפויים לעונש מוות והמסייעים להם לעונשי מאסר כבדים. הגרמנים ציוו על היהודים למנות "מועצת זקנים", שתפקידה היו לייצג את ענייני היהודים, לשכנע אותם להירשם כנדרש ולהטיל מס על העשירים. הם מינו את אליה חג'ופולו כרב הקהילה, וועד קהילה חדש שבראשו עמד משה שאקי. לאחר פטירתו מונה לתפקיד סגנו, יצחק קבילי. זה הואשם אחרי המלחמה בשיתוף פעולה עם הגרמנים.

נעשו פעולות שונות להצלת היהודים לקראת גרושם: באחד מעיתוני המחותרת פורסמה פנייתו של הרב ברזילי לאוכלוסיה היוונית להציל יהודים וכן הוסדר באמצעות שגרירות בקושטא, שה-BBC יפרסם פנייה דומה. ואכן יהודים רבים ירדו למחותרת, והאוכלוסייה היוונית, לרבות פקידים וקציני משטרה, סייעו בכך. במסגרת פעולות ההצלה יהודים הוסתרו בבתים של יוונים ואף בתחנות משטרה, ורבים צוידו בתעודות זהות של יוונים. מעל ל-3,000 מיהודי אתונה הצליחו להשיג תעודות מזויפות ולהסתתר בעיר ובסביבתה. כמה מאות ברכו להרים. בא כוחו של האפיפיור באתונה סייע להשיג מן הקונסוליה האיטלקית בעיר נתינות איטלקית. כ-600 יהודים הצליחו להימלט בסירות לטורקיה. היהודים לא מיהרו להירשם על פי הצו של הגרמנים. כך, אחרי חודש היו רשומים 2,000 מהם ביניהם כ-500 בעלי אזרחות זרה. הצירים של ממשלת זרות אחדות דרשו מן הגרמנים שלא לפגוע בנתיניהן. לעומת זאת, צירי בולגריה ורומניה הודיעו רשמית, כי אין להם עניין להגן על היהודים בני ארצותיהם.

רוב היהודים שהתפקדו, היו חסרי אמצעים, שלא יכלו לממן את הסתרתם או הברחתם, ולא יכלו לוותר על תלושי המזון. הם קיבלו מן הגרמנים תעודות זיהוי, ובני 14 ומעלה היו צריכים להתייצב מדי יומיים לביקורת. משעות הערב עד הבוקר אסור היה להם ברחובות. החל מ-20 באוקטובר החרמו הגרמנים את רכושם של היהודים.

כליאת יהודי אתונה והסביבה. לקראת חג הפסח הפיץ הגסטפו שמועה, כי יחולקו מצות בבית הכנסת. בבוקר של יום ו' 23 במרס 1944, הגיע טוני בורגר, מחליפו של ויסליצני, למקום והודיע לנוכחים, כי בשל תמיכתם בבריטניה הם יישלחו למחנות עבודה בגרמניה. באותה השעה נסגרו הדלתות על הנוכחים, שמספרם נע על פי גרסאות שונות בין 250 ל-1,000, והם הועברו למחנה "ההידארי", ושם נכלאו בתנאים קשים, כאשר הגברים הופרדו מן

* יוסף בן, יהודי יוון בשואה ובהתנגדות 1941 - 1944, יצא לאור בסיוע המכון לחקר יהדות סאלוניקי.

יורגוס קאלוֹרומיטרוס ויורגוס פֶּאָנאס

תרגם מאנגלית משה העליון

קאלוֹרומיטרוס הציע שיעברו לביתו של השכן בבית הקרוב, שהיה גם חבר משותף שלהם.

למחרת בבוקר ראה ברוך, במקרה, את החבר שלו ועמיתו מהבנק החקלאי המקומי, יורגוס פֶּאָנאס, הולך ברחוב בדרכו אל הבנק. פֶּאָנאס לא היה מודע לגורלם של כל יהודי העיר. כשנדע לו מה קרה הוא הציע לעזור למשפחה לברוח מטריקלה. אחרי שהלכו מרחק מה, ראו קבוצה של שישה גרמנים מתרגלים ברחוב, ומצאו מקלט זמני בביתו שבקרבת מקום של חבר של פֶּאָנאס. זמן קצר לאחר מכן, מלווים על ידי פֶּאָנאס, המשיכו את דרכם לכפר שכן ונפרדו.

הם עברו מכפר לכפר, ותוך כדי כך חברם קאלוֹרומיטרוס היה שולח להם סחורות כדי שיחליפו אותן תמורת מזון. ביוני 1944 הם התגוררו בגורגויירי, שם היה למחתרת בית, ששימש להם למחסן. ברוך מצא עבודה כמנהל חשבונות של המחתרת, תמורת מזון ומצרכים. המשפחה שהתה שם עד לשחרור בחודש אוקטובר 1944.

ב-27 בדצמבר 1987 הכיר יד ושם יורגוס קאלוֹרומיטרוס ויורגוס פֶּאָנאס כחסידי אומות העולם.

יורגוס קאלוֹרומיטרוס, יליד טריקלה שבתסאליה, חי שם ביחד עם אשתו ובתו. הוא היה סוחר סיטונאי מצליח בתחום דברי מכולת, והיה חבר ותיק של אברהם ברוך, שעבד בסניף המקומי של בנק החקלאות של יוון. בחודש ספטמבר 1943, בעקבות הכניעה של איטליה לבעלות הברית נכנסו הגרמנים לטריקלה. יהודים מקומיים רבים ברחו לכפרים קרובים, אך ברוך המשיך לעבוד בבנק, כרגיל.

בחודש פברואר 1944, 40 יום לפני שנעצרו יהודי טריקלה, ברוך שחי עם אשתו אליס ובתו בת הארבע שרה, הוכרח לעזוב את דירתו, אך לא היה לו לאן ללכת. הוא פנה לחברו קאלוֹרומיטרוס, שנתן מיד למשפחה מקלט בביתו. באחד הימים עצרו הגרמנים את ברוך, ולקחו אותו למחנה מעצר בלריסה עם אזרחים יוונים נוספים. הוא שוחרר בדיוק לפני עצירת היהודים ב-23 במרס 1944. באותו יום הגרמנים הפיצו שמועה, כי פרטיזנים יוונים הרגו קצין נאצי, והוטל עוצר כדי לאפשר לערוך חיפושים. מאוחר בלילה קאלוֹרומיטרוס מסר לברוך, כי קיבל שיחת טלפון ונמסר לו כי הגרמנים עורכים מצוד על היהודים וכי עליו לנסות להציל את עצמו ואת משפחתו. אף כי היה מסוכן לעזוב את הבית,

* באדיבות "יד ושם".

המרכז למורשת יהדות שאלוניקי ויוון

הנהלת המרכז מזמינה אתכם חברי הארגון ואת בני משפחותיכם,

לבקר במקום ולהתרשם מהתצוגה המרשימה,

המביאה את תולדות קהילת שאלוניקי ויתר קהילות יוון

בעת פריחתן ובתקופת השואה. הביקורים מודרכים.

מאז פתיחת שערי לקהל הרחב, הספיקו לבקר בו אישים רמי מעלה, מהארץ ומחו"ל,

קבוצות מגוונות של חיילים, תלמידים וסטודנטים

המרכז נמצא בבית האבות ליאון רקנאטי, ברחוב איינשטיין 23, בפתח תקווה.

מתחיל ב- 16:00

ביקורים ניתן לתאם עם גב' שירן יוסף, בטלפון: 03-9185707.

חברתי אלגרה קמחי ז"ל

מאת פרידה מדינה קובו

המוות, אך לצערנו לא זכתה ליהנות מחיי החופש. היא נפטרה ונקברה בודדה באדמת נכר. יהא זכרה ברוך!

להלן התרגום בעברית של ההספד שלי בלאדינו, שנשאתי על קברה ב - 27/07/1945.

אחים ואחיות יקרים!

מה עצוב וכבד האבל שכיסה אותנו. היום נעלמה מתוך חיינו אחותנו היקרה אלגרה קמחי, שנקטפה באיבה בגיל 25. מותה היה מוות כה אכזרי.

אלגרה, היית בחורה מלאת חדות חיים, חוכמה ואינטליגנציה. נלחמת על חיך במשך שלוש שנים ארוכות במחנות ההשמדה, ניצלת מהשמדה בגוים ומהמשפחות, שהמיתו מיליונים מקרב אחינו היהודים.

לבסוף, לאחר שסוף סוף טעמת את טעם החופש לו ייחלת, האסון הכבד שאירע לך השחיר את השמש שהחלה לזרוח עבורך.

לא נוכל לשכוח לעולם את חברתנו אלגרה ואת אופייה הטוב. עימך חוינו הגעים כה קשים ועימך רקמנו חלומות על הרגעים בהם נצא לחופשי. אך עבור אלגרה לדאבונו הרב, חלומות אלה לא יתמשו. היום אנו בוכים כולנו יחד מעומק ליבנו על אובדןך האכזרי, אלגרה, ועל כך שלא נזכה לראותך עוד לעולם.

לא התמזל מזלך, לא חיית כי אם רק זמן קצוב, כזמן פריחת הוורד - רק יקיצה אחת.

תנוחי על משכבך בשלום בגן העדן, נשמה יקרה.

לייזה, 27.7.45

*(Allemania)
Lese' 27.7.45*

Carisimo hermano i hermana.

*Quem triste locuzto mos acorruja.
Oy amigo de desaparosa de entre lo vivos,
nuestra muy querida hermana Allegra Kamby,
avanzada a la flor de su nacimiento a la
edad de 25 años, por una muerte tan suelta.
Como si fuera de brios de espanto i inteligencia,
después de aver pasado mil años 3 años en
lo campos de exterminacion, contra toda las
tiranias que lo alemanes empleaban a nos
torturar, aver salvado de el paz i el fuego,
que englutieron millones de nuestros amans,
enfín, después de aver encontrado la libertad
tanto desgada, este malheur escourrió al sol
que se avia empesado a volvernos para ega.
Non podemos nunca olvidar a nuestra
compañera que era Allegra, ega de una
caractaire tanto pasionale con ega parosmos
toda lo momentos escuros de captividad, i
es con ega que aziamos lo esfuerzo de la
libertad, ma malhoroz amanti para Allegra
non se realizaron.*

*Oy yoramos todos en oima de fondo
coramos a su perdida tan suelta, a nuestra
Allegra que non se vanos encontrar mas!*

*Desafortunada! non vivites que solo el tiempo
que biva las rogas el espacio de oima maniana,
que tu alma repose' en paz en la gloria de san Pedro.*

ברצוני לספר על חברתי אלגרה קמחי וסופה הטראגי. אלגרה הייתה שותפתי ל"מסע המוות". הגענו יחד לאושוויץ באותו משלוח משאלוניקי במרץ 1943. נשלחנו יחד לקרנטינה ולאחר מכן עבדנו יחד ב"קנדה קומנדו". גם את צעדת המוות צעדנו יחד, ולאחר מכן הועברנו לשני המחנות האחרונים בגרמניה: "רוונסבריק", ו"נוישטט גלווה", שם השתחררנו.

אלגרה הייתה בת למשפחה מכובדת וידועה בשאלוניקי, של סוחר יבואני בקר ובשר מיוגוסלביה. היא הייתה בחורה פקחית, עליזה שאהבה לעזור לבנות היווניות איתן עבדנו במחנה. במחנה האחרון בו שהינו, "נוישטט גלווה", ניצלנו 26 בחורות ילידות יוון ע"י הרוסים. פחדנו מאוד מהרוסים, שאף לא דאגו לנו למזון. התארגנו יחד והתחלנו ללכת ברגל כשמצב בריאותנו היה מאוד ירוד. השתדלנו להגיע לכוחות האמריקאים בהם בטחנו יותר. נאמר לנו, שאנחנו שייכים לקבוצת הניצולים של הבלקן. הלכנו ברגל שלושה ימים ועברנו את נהר האלבה על גשרי שרשראות זמניים, שהקימו האמריקאים. בלילה ישנו תחת כיפת השמיים ובדרך פגשנו בעוד ניצולים רבים שחיפשו מקום לינה. לבסוף הגענו למחנה בשם "טיטו קמפ". אני הייתי דוברת הקבוצה, היות ושלטתי בהרבה שפות, כולל גרמנית. כשעברנו בשער המחנה שמעתי ש באחד המבנים מדברים לאדינו. הקשתי על חלון המבנה והצגתי את עצמי ואת הקבוצה. מסתבר שהיו במחנה זה 400 קצינים מיוגוסלביה שנלחמו לצד בנות הברית נגד הגרמנים וביניהם היו גם יהודים ממוצא ספרדי. הקבוצה הזו נלקחה בשבי וכך אנשיה ניצלו. הם התנהגו עמנו יפה ודאגו לכל מחסורנו. יום אחד הגיע לפתע למחנה נספח צבאי יווני שדאג לרשום את פרטינו ונאמר לנו שאנו מיועדות לחזור חזרה ליוון. לא היו לנו בגדים ולבנים להחלפה, וקצין יהודי אחד, בשם אלפרד מלמד, התנדב לקחת את אלגרה עמו כדי לקנות לנו בגדים. הוא הרכיב את אלגרה על אופנוע. אלגרה ישבה מאחור, במהלך הנסיעה, החצאית הארוכה והרחבה שלה, נתפסה בגלגלי מכונית שנסעה לצדם, המכונית גררה אותה למרחק של כ-60 מטר. היא נפצעה קשה וקיבלה שטף דם במוח, מצבה היה קריטי ולאחר 3 ימים היא נפטרה. אותה בבית הקברות המקומי בעיירה ליהה הקרובה להאנובר. אחד הקצינים היהודים בשם משיח, קרא קדיש ואני הספדתי אותה בלאדינו. כשדימיתי את חייה לחיי הוורד, כה יפה הייתה וכה קצרים היו ימיה.

חברים על קברה של אלגרה (התצלום התקבל מדי ברזילי קלדרון החיה בצילי)

השאלוניקאים של שכונת פלורנטין

מאת אברהם קובו

עלייה של סבלים בעיקרה. ואולם דווקא בשל כך, ברצוני להוסיף בלא מעט גאווה כי מי שתרם רבות בהקמת המדינה היו אותם עובדי נמל וימאים שרק הם יכלו להחליף ולגרש את פועלי הנמל הערביים, ששלטו בנמלי הארץ, וגם סייעו רבות בעלייה הבלתי לגאלית לארץ בתקופת הבריטים. אותן קבוצות מנוף שריכוזן הגדול היה בשכונת פלורנטין הן אלו שהרימו את כל המשאות הכבדים של מיכון וציוד תעשייתי, של הובלת מזון וחומרי בנייה בטרם קום המדינה ובעשורים הראשונים שלאחר קום המדינה. ופה מתחיל הסיפור היפה של מה שקרה קיץ אחד בראשית שנות השלושים בשכונת פלורנטין. את הסיפור שמעתי משני מקורות ויש להניח שהוא אכן קרה.

הסבלים המומחים

באחד הרחובות הצדדיים עמלה קבוצת סבלים, בקריאות "וירה" ו"מיינה" (קדימה, עצור) להוריד ממשאית ולהכניס מכונה כבדה בת כארבעה טון ממדרכת הרחוב לתוך בית המלאכה המזמין. את המכונה הכבדה הורידו כמובן בעזרת מנוף מהמשאית למדרכה, לא לפני שהניחו שני לוחות עץ עבים על גבי מספר צינורות פלדה במאונך. וכך כשהצינורות מהווים כעין גלגלים, דחפו הסבלים בעזרת לומים את המכונה פנימה כאשר את הצינור האחרון שמשתחרר מובילים ברב כבוד לקדמת המכונה וכך חוזר חלילה עד שהעמידו את המכונה בתוך בית המלאכה. (הסבלים השאלוניקאים הם שהחדירו לארץ את הסבלות ההנדסית, שיטה פרימיטיבית משהו אך מקצועית ודורשת מומחיות ומקצועיות רבה בהעברת משאות כבדים). אולם בזאת לא תמה מלאכתם משום שבירכתי בית המלאכה הייתה קומת מרתף אליה ירדו דרך כבש מדרגות ברזל, שם למטה היה צריך למקם את המכונה הכבדה. בנקודה זו הסבלים היו נבוכים משום שלא היו אמצעים לביצוע פעולה שכזו. תוך שהם חוככים בדעת כיצד להשלים את המלאכה, פנה אחד מהם לראש הקבוצה ואמר: "תמורת בקבוק של ערק אני מוצא לכם פתרון", ראש הקבוצה לא הסס וענה: "אם יש לך פתרון פשוט אז תקבל אפילו שני בקבוקים של ערק". לאחר שהוסכם הדבר ביקש אותו סבל שיביאו שתי משאיות עמוסות בבקבוקים של ערק. (למי שלא יודע בתקופה זו ברוב הבתים היו מקררים שלא פעלו על חשמל אלה על קרח). לאחר זמן מה לכשהגיעו שתי המשאיות עמוסות בבקבוקים של ערק, הורה אותו סבל שהבוקים יונחו על תחתית המרתף בשכבות אחת על גבי השנייה וכך במשך כחצי שעה גבהה לאיטו משטח הבקבוקים עד שהגיעה למפלס הרצפה של בית המלאכה. "עכשיו חבריקוס", הודיע הסבל, "נא לדחוף את המכונה ולהניחה על הבקבוקים של הקרח", ואמנם בזהירות ובקלות מוקמה המכונה

באחד מימי השישי השתתפתי בסיוור טעימות, שהחל במגדל שלום ליד הפסיפס המדהים של נחום גוטמן, המשיך דרך בית מאפה של עוגיות מסוגנות במקום שנקרא "חטאים מתוקים", בבית חרושת קטן לייצור "מקרונים מחומס טחון", מעדן פיקנטי הנקרא "דבל", ברחוב לילינבלום. שם, בפירת הרחוב מתנוסס מבנה מתפורר, שהיה פעם בית המלון הראשון של תל אביב הצעירה. מולו, ברחוב היכל התלמוד, במבנה משופץ ויפהפה, ממוקמת מסעדה בעלת מרצפות משושות, המצאה יהודית תוצרת בית החרושת לאריחים של האחים שלוש (במפגש של האריחים לא נוצר צלב כמו באריחים המרובעים הרגילים). חצינו את מגרש החניה לכיוון הכניסה האחורית ל"בית רומנו", הקניון המסחרי של ראשית תל אביב, משם לרחוב מטלון, לקונדיטוריה של "אלברטו השאלוניקאי", שבנו ובתו ממשיכים במסורת של הכנת "בֶּזֶס", נשיקות מרנג טעימות המתפוררות ונמסות בפה. "אצלנו לא מייצרים עוגיות מגבס" ציינה הבת, ונתנה לנו לטעום גם מרציפן ועוגיות שקדים הנקראות "מְרוּצ'ינוס". לאחר שאכלנו ביצה קשה עם בורקה טורקית תוצרת בית המאפה של "פנסו" ברחוב לוינסקי, סיפרה המדריכה שהשאלוניקאים עלו לארץ בגלל שהיה מחסור בסבלים להפעלת נמל חיפה, ומאוחר יותר גם נמל תל אביב, והם אלה שהקימו את שכונת פלורנטין. בדברים אלה יצרה בקרב המטיילים דימוי של עלייה מסכנה של סבלים ומעוטי יכולת.

פנית אל המדריכה ולאחר ששרנו הצידה במרחק מה מהקבוצה, סיפרתי לה שאני יליד שכונת פלורנטין, בן להורים ילידי שאלוניקי ושהיא עושה עוול גדול הן לציבור של יוצאי יוון והן להיסטוריה עצמה. סיפרתי לה שעליית השאלוניקאים לארץ החלה לפני שגויסו כמה מאות בודדות של משפחות של עובדי נמל שאלוניקאים על ידי אבא חושי, שהיה מנהיג הפועלים בחיפה, ורצה שגם הנמל יהפוך למעוז של עבודה עברית. בעלייה החמישית, שהייתה בשנים 1931 - 1936 עלו לארץ משאלוניקי כ- 15,000 עולים, שרובם התיישבו בשכונות שפירא ופלורנטין, וברור שלא כולם היו סבלים. "בסיוור זה בלבד" אמרתי לה, "עברנו דרך 'בית רומנו', בניין האחים קרסו, שעלו בשנות העשרים שלא לדבר על משפחות רקנאטי וטולדנו, שהיו משפחות אמידות של בנקאים וסוחרים. ומה עם כל השאר? אנשי רוח ודת ובעלי מלאכה שונים". בהמשך הסברתי לה, כי הסיבה העיקרית לעלייתם של יהודי שאלוניקי הייתה הרוח הציונית והתעוררותה של האנטישמיות באירופה.

המדריכה שהבינה עד כמה נפגעת מדבריה, אספה את חברות המטיילים וציינה בפניהם שהיא מצטערת על הטעות בתאורה של העלייה משאלוניקי, ברוח הדברים שצינתי באוזניה קודם. אכן מצער מאוד שבעם ישראל רווחת עדיין הדעה שזו הייתה

הכבדה על משטח הקרח שניבנה. "זהו" אמר הסבל. "מה זה, מה עכשיו?" שאל בעל בית המלאכה. "שום דבר, אתה רואה את שני הדליים שבפינה מתחת לכיור, תפנה בעזרתם את המים של הקרח שיומס", ענה הסבל. וכך היה, במשך כיומיים שקעה המכונה הכבדה וירדה אט אט וללא כל פגע עד לרצפת המרתף. האגדה מספרת שכינויו של אותו סבל היה "מנטש", מי שהתפרסם מאוחר יותר כ"הסנדק" של השאלוניקאים בשכונת פלורנטין.

"בדרך בורמה"

ומסיפור זה לסיפור אחר, שאכן התרחש במציאות בתקופת הקרבות של תש"ח. במהלך החלק הראשון של מלחמת העצמאות הצליחו הכוחות הערביים להשתלט על הגבעות שחלשו על כביש הגישה לירושלים, משער הגיא "באב אל וואד" ועד הקסטל. היה זה עורק התחבורה היחיד שקישר את ירושלים ומישור החוף. הערבים ירו על כלי רכב ישראלים שניסו לעבור בכביש ולמעשה הם הטילו מצור על הישוב היהודי בירושלים. השיירות לירושלים שכללו נשק ומזון ספגו אבדות כבדות, ובמקרים רבים אף לא הצליחו להגיע לייעדן. ב-21 במאי 1948, שלושה לוחמי הגדוד השישי של חטיבת פלמ"ח-הראל, ששהו בקיבוץ קריית ענבים והיו חייבים לרדת לשפלה, מצאו דרך עוקפת ונסתרת. תוך כדי ניווט ברגל ובחשכה, הם עשו את דרכם מבלי שהתגלו על ידי ערביי הכפרים שבדרך משורש ועד חולדה. בהגיעם סיפרו זאת למפקדיהם ובלילה שבין ה-29 במאי ל-30 במאי יצאו מספר סיירי פלמ"ח, עמוס חורב וגבריאל רפפורט, מספר לוחמי פלמ"ח ומפקד חטיבה 7, שלמה שמיר שהיה מהנדס, בג'יפ מכיוון חולדה במטרה לבדוק האם ניתן להגיע עד אחרי שער הגיא בתוואי היוצא מדרך מוחסיין. ג'יפ שני יצא לסיור מקריית ענבים, ללא תאום מראש, ובו אליהו סלע, קצין

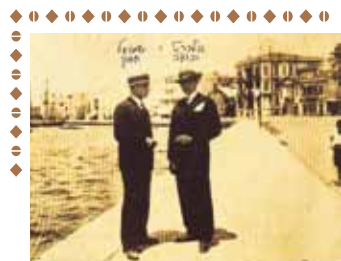
המבצעים של הראל. להפתעתם הרבה נפגשו שני צוותי הפלמ"ח באזור בו עבר ואדי עמוק שלא אפשר מעבר של כלי רכב. הבעיה הייתה לגשר על קטע העלייה של שני קילומטר. הוחלט שעל מנת שלא לאבד זמן תצא שיירת ג'יפים נושאת קמח ותחמושת מתל אביב ומולה יצאו משאיות ריקות מירושלים. כאן נכנס לתמונה מרדכי צרפתי, הוא מיודענו "מנטש", שהיה מקושר למנהיגי מפא"י. במלחמת השחרור הוא קיבל פטור מגיוס בשל מה שהוגדר "תפקידו החיוני כראש קבוצת הסבלים". אבי, שמקום עבודתו היה ברחוב לוינסקי, סיפר שמנטש היה עובר ברחובות השכונה ומודיע לכל השאלוניקאים, לא משנה מה היה משלח ידם, פועלים, סבלים, או סתם צעירים שעבדו בחנויות השכונה, להמתין באותו הלילה בחצות למשאיות שיעברו ויאספו אותם לעבודת הפריקה והעמסה של שיירות האספקה הליליות. כולם התגייסו למשימה. כלי הרכב הגיעו עד היכן שיכלו ובפער בניהם סחבו הסבלים השאלוניקאים את האספקה על גבם. צינור שהותקן במקביל שימש להעברת דלק, שהורק לתוך הצינור בצד אחד והתקבל בצידו האחר. מצב ירושלים הנצורה הוקל מיידית. בהמשך אורגנו שיירות ממחנה ביל"ו, ליד כפר ביל"ו, ומקיבוץ חולדה, שם היו מחסני הסחורות. מנטש ארגן גם את הסבלים שהגיעו עם המשאיות מנמל תל אביב. במשך שמונה ימים הועברה אספקה שכללה מצרכי מזון ודלק על ידי סבלים, פרדות וגמלים, כשבמקביל מתבצעות העבודות ההנדסיות לפריצה ולסלילת הדרך. מנטש סיפר פעם, שהכיר את משה דיין כשארגן את השיירות. את השם "דרך בורמה" נתן העיתונאי קנת בילבי, על שם הדרך שנפרצה במזרח אסיה בתקופת מלחמת העולם השנייה בידי צבאות ארצות הברית ובריטניה, שעקפה את האזור שבשליטת היפנים, ושימשה להעברת אספקה לצבא סין. ב-13 ביוני רשם בן-גוריון ביומנו: "העבירו הלילה 52 טון על ידי 500 סבלים". חבל רק שהוא לא ציין שהיו אלה השאלוניקאים של שכונת פלורנטין.

צ נ ה ג צ ע ל ו ח צ נ ו ת

מאת אלברט יעקב

לאבי, אלברט יהודה, הייתה קונדיטוריה בשאלוניקי, לקראת חג הפורים הורגשה תכונה רבה בקהילה, שהורגשה בבית וברחוב. בבית הנשים היו מכינות את המאכלים המיוחדים לחג: פשטי" דות "טופישטי" ואת ה"בבלב"ה" לסעודה החגיגית של פורים ואת משלוח המנות. ברחוב בהתק" רב שבת זכור הוא "סאבה די לאס נוב"ייקאס" (שבת הכלות) בפי ההמונים, הייתה האוירה בעיר מלאה מתיקות. בכל פינה, בפתחי בתי הכנסת ובחנויות, מכרו מיני דברי מתיקה שהיו עשויים כולם מסוכר. לצורך ההכנה בחשו סוכר, לימון וצבעי מאכל והכינו בובות סוכר למשלוחי המנות, בין הצורות: חתנים מתוקים, כלות צבעוניות, דמויות היתוליות של המן, זרש ובניהם, חפצי יום-יום ומשאלות לב. כולם עשויים מסוכר ומעוצבות בעבודת יד. הילדים נשלחו לחלק משלוחי מנות לקרובים, חברים יהודים וגויים וחזרו עם משלוח ומטבע כשכר לטרחתם.

בקונדיטוריה "אלברטו השאלוניקאי" אנו ממשיכים להכין מאפים באותן טכניקות, לפי המידות והמשקלות המסורתיות ובמידת הדיוק הנדרשת ובקפדנות, כפי שהיו נהוגות בשאלוניקי בקונדיטוריה של אבי ז"ל.

הטיילת בסלוניקי בשנת 1928

ממתקים מיוחדים לפורים מקונדיטוריה בשאלוניקי בשנת 1935

זיכרון השואה ושימור מורשת הקהילות היהודיות ביוון

מאת אריה דרזי

הצורך הנאצי גדע ביד אכזרית, מורשת מפוארת בת מאות שנים של הקהילות היהודיות ביוון. הקהילות היהודיות התקיימו ביוון, דורות רבים, וראשיתן במגורשי בית ראשון, ובית שני וכן במגורשי יהדות ספרד ופורטוגל.

לפני מספר שנים נחשפתי בעקבות עבודתי עם נוער בחיפה, לגורלן של הקהילות היהודיות שהתקיימו ביוון. התחושה שליוותה אותי הייתה, שגורל יהודי יוון והשמדתם במחנות המוות, נשתכחה מעט בין דפי ההיסטוריה של עמנו במולדתנו החדשה. במסגרת העבודה עם הנוער נערכו מסעות ליוון, שמטרתן הייתה לכוון את אור הזרקורים אל שאלוניקי, "ירושלים דבלקן", ואל שאר הקהילות שהיו ביוון, שדבר מעמדן המפואר לא השתמר אחרי מלחמת העולם השנייה.

יצאתי עם משלחת שמנתה 4 בני נוער לאיים רודוס וקוס, שם ביצענו עבודות שיקום של אנדרטאות זיכרון, וניקיון בבתי העלמין. דבר הפעילות שלי הנעשית בהתנדבות מלאה, הגיעה לאזננם של משפחות מיוצאי הקהילות בארץ ובחו"ל, ניצולי שואה ובני הדור השני והשלישי. קיבלתי פניות מקהילות רבות וביניהם ולוס, טריקלה, קוואלה, קומוטיני, דרמה ועוד באותו העניין. עד כה הייתה עשייתי בהתנדבות מלאה, ולא קיבלתי סיוע כלשהו. מפעל זה הולך ומתרחב עקב פניות בנושא **דרך אתר האינטרנט** www.yavan.org.il, שהקמתי ובו דיווחים וצילומים מעבודות השיקום השונות. כמו כן קיים שיתוף פעולה עם עורכי ויקיפדיה, האנציקלופדיה האינטרנטית, שבה הוכנסו שמות הקהילות היהודיות ביוון ותצלומים מאתרים יהודיים בקהילות. קיימים עדיין בתי עלמין ואנדרטאות זיכרון הזקוקים לניקיון ושיקום, אם בעקבות מעשי ונדלזים שבהם קברים חוללו וצלבי קרס רוססו עליהם, ואם בעקבות פגעי הזמן, שגרמו שהשמות יימחקו.

אני מקדיש את כל מעשיי ופועלי לזכרם של הנספים בשואה מקרב יהודי יוון - יהי זכרם ברוך! ולניצולי השואה החיים בישראל אני מאחל, שיזכו לבריאות ולאריכות ימים. אני מברך על ברכת הדרך ועל התמיכה שניתנו לי על ידי ארגון ניצולי מחנות ההשמדה יוצאי יוון בישראל בראשותו של מר משה העליון.

יום שלישי י"ג אייר תש"ע
27 אפריל 2010

לרחל העליון
שלום רב,

ברצוני לברך ולהודות לך מקרב לב על הערב הנפלא שהתקיים אתמול, בנג האירועים "טובגו" בבת ים, לרגל יום העצמאות ה-62 של מדינת ישראל, מטעם **ארגון ניצולי מחנות ההשמדה יוצאי יוון בישראל**.

כל הרכיבים והמרכיבים - האוכל, המוסיקה, האנשים ובעיקר האווירה הנפלאה ששרתה במקום - בוכות חברי ארגון יוצאי יוון והאורחים - הפכו ערב זה לחגיגה מקסימה.

איני יכול שלא להביע את תחושותיו ורגשותיו החמים כלפי אותם אנשים - שבני סבל מבעבר, אנשים ששרדו את הנורא מכל - מפגינים שמחת חיים עצומה כזו בערב זה, דבר שמראה ומצביע על עוז רוח ורצון עז לחיים, כפי שעשו בעבר נגד הצורך הנאצי, ויכלו להם.

מחמם את הלב היה לראות אנשים אלו, **הקשישים בגיל, אך צעירים בנפשם וברוחם** מפוזים כך על רחבת הריקודים ולועגים לסימני הגיל, (ללווא עלינו כך כשנגיע לגילם), במיוחד ריגש אותי עד דמעות הניבור האציל, מר **ז'קי טאסטר**.

ההיסטוריה ושותפות הגורל של חברי הקהילה יצרו קשר חם ואמין ביניהם וכן אחווה מיוחדת, שלא נתקלים בה בכל מקום, דבר המיוחד קהילה זו משאר הקהילות בארץ.

כמו כן יש לברך ולהודות לשגריר יוון בישראל וכן לקונסולית יוון בישראל הגב' פיי פוליוואידו, שכיבדו אירוע זה בנכחותם.

ראויה לציון, הגב' פוליוואידו שתרמה רבות לערב זה, הן בהתחלת הפתח השמחה, הכנה והאמיתית בערב זה (כאילו הייתה חברת הקהילה), והן ביחסה הבלתי אמצעי כלפי חברי הקהילה.

ערב כזה מחזק וקושר אותי יותר לשרושי היווניים* (אני יווני/יהודי) **בנשמה!!!** ואפשר לקחת זאת ממני / ולווא עוד ערבים רבים כאלה בעתיד. העיקר להיות שמח.

ושוב תודה על ערב נפלא! ותודה לחברי הקהילה שבזכותם היה ערב מקסים!!!

*אלכסנדר הגדול כבש את פיס, ומשם מגיעים (אולי? לא ניתן להכחשה!) שורשי היווניים.

בברכה

יהודה שמש Γεωργα Σεμες
בית שאן

מדינת ישראל
משרד המשפטים

אגף האפוסטרופוס הכללי
ובנס הנכסים הרשמי
מחוז תל-אביב והמרכז

תאריך: 26 דצמבר, 2010
י"ט טבת, תשע"א

מספר: 210/2009 א

לכבוד

ארגון הגג של

יוצאי יוון

באמצעות פקס: 03-6881930

תזכורת למנייתנו מתאריך 2010-03-23 שנשלחה באמצעות המייל

הנדון: עיזבון המנוחה כהן אהנליה ז"ל

האפוסטרופוס הכללי מטפל ברכוש של נפטרים שיושיהם אינם ידועים וזאת על פי חוק האפוסטרופוס הכללי תשל"ח - 1978.

נבקש את עזרתכם באיתור כל מידע אפשרי על הרכב משפחת המנוחה כהן אהנליה ז"ל. המרטים הידועים למשרדנו הינם:

- א. המנוחה עלתה ארצה מיוון במרס 1972 יחד עם בעלה המנוח כהן לאון ז"ל.
- ב. שמות הוריה הם טאניס ומני.

תודה על שיתוף הפעולה

בכבוד רב,

אורנה מקרוס-עוזר
מורכת נכסי האפוסטרופוס הכללי
מחוז תל-אביב והמרכז

האפוסטרופוס הכללי והכנס הרשמי מחוז תל-אביב והמרכז
רח השלישה 2, ת"ד 61090 • ת"ד 9040 • טלפון 03-6899655 • פקס 03-6899721
כתובת אתר האפוסטרופוס הכללי באינטרנט: <http://www.apac.justice.gov.il>

מודעה מהאפוסטרופוס הכללי

חברים שהלכו לעולמם מ-1 באוגוסט 2010 עד 31 בדצמבר 2011

שם פרטי	שם משפחה	מס' על הזרוע	שמות המחנות או המקום בו שהה בזמן השואה
דייזי	אוולס	40020	בירקנאו, אושוויץ, ברגן-בלזן
חיים	ביטי		מוסתר
דורה	גרשון	41614	אשוויץ, בירקנאו, ראוונסבריק, מלחוב
דייזי	דניאל		מוסותר
חנה	העליון		מוסותר ברומניה
אסתר	חנוכה		מוסותר בפולין
אליהו (ליאטו)	טבע	111438	בירקנאו, אושוויץ, ורשה, דכאו, וולטלגר
אברהם	לחאנה		מוסתר
פרנולה	מיוני	76980	בירקנאו, מאוטהאוזן, קילנאו, דכאו
נחמיה	מלאך	118697	בירקנאו, גרוס-רוזן, דכאו, וולטלגר, דנציג
ז'ק	סטרומסה	121097	בירקנאו, אושוויץ, מאוטהאוזן, גוזן
עמנואל	פרץ		שבוי מלחמה
שרה	צבי	39052	בירקנאו, אושוויץ, ראוונסבריק, מלחוב
יוכנה	צדוק		מוסתר
יונה	קמחי		מוסותר

יהי זכרם ברוך!

(על-פי מה שנמסר על-ידי המשפחות או החברים)

ב-1 בספטמבר 2010 נפטרה חנה העליון ז"ל, להלן תמצית מהספדיהם של בעלה משה עליון, ובתה רחל העליון-מזריץ שנישאו בטקס ההלוויה:

הספדו של משה העליון בעת לווייתה של רעייתו חנה ז"ל

חנה, אשתי יקירתי, אהובת לבי!

שהתגוררנו בו. ביחד חווינו ימים קשים וחיים של רווחה, חיים של אושר ושל שמחה, ולפעמים גם של צער ועצב. נפילתך בבית, אירוע שבשעתו נראה לכולנו זניח, התפתח למחלה קשה, ממנה סבלת הרבה במשך יותר משישה חודשים. אך נשאת את הסבל והייסורים בגבורה רבה, ועז היה רצונך להבריא. ובהקשר זה טבעת את האמרה: "יש לי כוח רצון, אבל אין לי כוח". היה לך רגע של נחת כשראית את הנינה עופרי, שנולדה בתקופת מחלתך, ושכל כך ציפית לה. ראינו אותך בסבלך, ואיתך סבלנו גם אנחנו, חיפשנו כל דרך להצילך, אך נכשלנו בכך. ועתה, את הולכת ממני, מאיתנו, מהמשפחה, מהחברים. גדול כאבנו, וכך יישאר תמיד. קהל גדול בא ללוות אותך בדרכך האחרונה, כי אהובה ומכובדת היית על כולם.

חנה, רעייתי, תנוחי בשלום על משכבך!
אני מבקש לשאת אותה על כפיים.

עוד מעט-קט תיטמני באדמת ארצנו, הארץ שכה אהבת, ארץ ישראל. עוד בצעירותך ברומניה, לפני שהסתיימה מלחמת העולם השנייה, ואחרי שעברת את חוויית הטרנספר, התגייסת לתנועת נוער חלוצית ציונית, והיית בהכשרה בבוקרשט. וזמן קצר אחר כך, בשאיפתך לעלות ארצה, גנבת גבולות, טיפסת על הרים וחצית נהרות ברחבי אירופה עד שהגעת לדרום איטליה, לסנטה מריה די בניי. שם הכרנו זה את זה בחודש אוקטובר 1945. ומאז היינו תמיד ביחד, לא נפרדנו.

עם הגעתנו ארצה בעלייה ב' ביוני 1946, פליטים חסרי כל, התגייסת מיד לכל עבודה שמצאת, עבדת קשה מאוד, ולמעשה פרנסת אותי במשך תקופה מסוימת, עד שהצלחתי למצוא עבודה. התחתנו, זוג עניים, והתגוררנו בחדר כביסה, ללא נוחיות מזערית.

כבר אז, ובמשך כל שנות חיך, במצבים הכי קשים, וגם כשהוטב מצבנו, התגלית כאשת חיל אמיתית. את היית עמוד התווך של המשפחה, גידלת את ילדינו, חינכת את ילדינו, והקנית להם ערכים, ניהלת את משק הבית ובנית את הבית, בכל מקום

הספדה של הבת רחל

נוצי, חנה, אמא, אמא'ה, סבתיקו

אפשר לשכוח את הרקמות הנפלאות והגובלנים שעליהם היית טורחת שעות על גבי שעות. חלפו עברו השנים וכשאני נישאתי למיקי, כל כך חיכית לדור ההמשך, ואז נולדה אדווה הבכורה בשנת 1976, ואת הבשורה קיבלת בהתרגשות עצומה מפי משה, בהיותך בקניות בשוק הכרמל... קשה לתאר במילים את האהבה שהענקת לנכדתך הבכורה... ובהמשך לכל נכדייך אשד, מעין, נועה, יעל ורעות. רק לפני שנה כשנישאו אשד ועדי בחודש מאי, רקדת ופיזות בחתונתם בשמחה ואושר אין קץ. בינתיים נועה גדלה ונישאה לאסי ולפני כחצי שנה, הגיעה אחת מפסגות האושר והציפייה של חיךך כשנולדה נינתך עופרי. המפגש ביניכן היה מרגש במיוחד ואצל כל הנוכחים לא נשארה עיין יבשה.

הבוקר הגעתי לבית החולים והספקתי לעמוד עם אורליה, המטפלת המסורה והאהובה שלך ליד מיטתך, לאחוז בידייך, ללטף את מצחך ולנשקו, ללחוש לך מילות אהבה ועידוד עד שנשמת את נשימותיך האחרונות. הייתה זו זכות עבורי להיות בתך. תמיד השתדלתי שתדעי כמה אני אוהבת אותך, ותמיד עמדתי לצידך.

אני יכולה לומר כאן בשם כל המשפחה, שהיית רעייה הכי טובה, אמא וסבתא לתפארת.

אז בשם כולנו שלום אמא'ה-סבתא'ה, תנוחי בשלום על משכבך, מבטיחים לך לשמור על אבא.

אוהבים תמיד.

אלו מקצת מהכינויים שלך. אישה שכולה לב זהב וכולה מלאה אהבה.

אמא יקרה שלי, קשה להבין שאכן הגיעה השעה להיפרד. בחודש מרס השנה השתנו חיךך וחיינו בעקבות נפילתך, אחריה הגיעו אשפוזים בבית החולים ותקופות החלמה בבית. כל המשפחה עקבה אחרייך בדאגה רבה, תוך מעבר מתקווה לייאוש. כל יום שעבר עלייך בטוב, גרם לכולנו שמחה... על תקופת ילדותך ברומניה בתקופת השואה המעטת לדבר למרות הניסיונות לדובבך, תמיד אמרת שמה שחשוב זה שאנחנו בארץ ישראל שכל כך אהבת. במשך כל השנים שמשה הקדיש את חייו לביטחון ישראל, נשאת את לבדך בעול גידול הילדים ואחזקת הבית. ואחר כך כשהלך ללמוד ועסק בהתנדבויות שונות, בעיקר בארגון ניצולי מחנות ההשמדה יוצאי יוון בישראל, תמיד היית את האשה שאיתו, תומכת ואוהבת. כל מי שמכיר אותך יודע איזו עקרת בית למופת היית. תמיד הבית מבריק, ריח התבשילים הנפלאים ומיני המאפה שהכנת, מילאו את חלל הבית. בשבתות ובחגים, תמיד ארחת את כל המשפחה והכל היה טיפ טופ. לא נוכל לשכוח את כישרוניך הרב בתפירה, כולם היו מתקנאים בי על יצירות הפאר שהוצאת תחת ידך, אני יכולה לומר בוודאות שפעם בכלל לא היית צריכה לקנות בגדים, תמיד היית תופרת לי ולעצמך כמובן ובהמשך לנכדייך. תמיד היית אישה יפה ומטופחת מכך רגל עד ראש. לבושה במחלצות מעשה ידייך, הכל בטעם רב. תמיד תסרוקת נאה וציפורניים מטופחות. איך

דברי ההספד של משה העליון בעת הלווייתו של אלי טבע ז"ל

ארגונו בשנת 1953, שאכסנייתו הראשונה הייתה במספרה של אלי ברחוב בקישון, וטרם מאוד לביסוסו. במשך השנים הוא נבחר פעם אחר פעם להנהלת הארגון, ומילא בה תפקידים מרכזיים. בכל השנים הללו ליאטו, וכל מי שעבד עימו יודע זאת, הצטיין בשיקול דעתו, בגישתו המעשית ובעצותיו הנבונות, שתרמו להצדעת הארגון קדימה. הוא התמיד בפעילותו למען הארגון עד לפני כשנה, עת ביקש לפרוש מן הנהלה בגלל מצב בריאותו.

בצד האישי-משפחתי אלי טיפל במסירות רבה במשפחתו, רעייתו וילדיו, הצליח לבססה, ודאג תמיד לרווחתה. לפני מספר שנים, פקד אותו ואת המשפחה, אסון עת נפטר הבן האח, נחמן ז"ל, ששרת בחיל השריון בצה"ל, ונשא דרגת סגן אלוף.

אלי ראה כאחת המשימות העיקריות שלו לפעול בכל מאודו להנצחת זיכרון השואה. במסגרת זאת הוא נשא הרצאות בבתי הספר וביחידות צה"ל, ויצא מספר פעמים כאיש עדות במסגרת המפעל "עדים במדים" של צה"ל.

הסתלקותו של אלי, היא האבידה גדולה בראש ובראשונה למשפחה, ללאה, לחסיה ולנכדים, אך גם לידידיו ולחבריו רבים, ולאלה שהכירוהו אישית.

בשם חברי הנהלת הארגון אומר: ליאטו, היית לנו חבר יקר, שותף מלא לדרך, בעל יזמה ואהבת מולדת לאין קץ, מוכן תמיד להושיט יד בכל דבר שהתבקשת. כזה היית וכזה אתה נשאר בזיכרונו לתמיד.

ועתה, נוח בשלום על משכבך, ודע לך כי העשייה שלך נשארת לנו כדוגמה למימוש התוכניות בעתיד.

היה שלום אלי, ליאטו, היקר!

עוד מעט-קט אנו מביאים למנוחת עולמים באדמת ארץ הקודש, שכה אהב, את חברנו אלי, את ליאטו, כפי קראו לו חבריו-ידידיו הרבים.

ליאטו נולד בשאלוניקי והתגורר בשכונת רז"י וארדאר, הקרובה לשכונת ברון הירש. הוא למד באחד מבתי הספר של הקהילה, ועוד בצעירותו התחיל לעבוד ורכש אצל קרוב משפחה את מקצוע הספרות, שכעבור שנים, בהיותו במחנות הריכוז והמוות הגרמניים, סייע לו בהרבה מקרים להינצל מתנאי העבודה הקשים, וגם לעזור לאסירים סלוניקאים אחרים. גם לאחר כיבוש שאלוניקי על ידי הגרמנים המשיך בעבודה עד שנלקח עם כל בני משפחתו, כמו הרוב של יהודי העיר, לאושוויץ ולבירקנאו בפולין. המשלוח שבו הועברו ליאטו ומשפחתו, המשלוח הרביעי שיצא מסלוניקי, הגיע לבירקנאו ב-30 במרס 1943. בטרנספורט זה היו קרוב ל-2,500 איש, ומהם הושארו בחיים עם ההגעה כ-450 גברים ונשים. כל השאר, כולל משפחתו של אלי, הושמדו עם הגעתם.

המחנות הנוספים בהם היה ליאטו עד לשחרורו ב-30 באפריל 1945 היו: ורשה, דכאו, וואלט לאגר. הוא עבר שתי צעדות מוות, באחרונה שוחרר על-ידי האמריקנים בעיירה זסאו בגרמניה. לאחר השחרור החליט לעלות ארצה, ולא לחזור ליוון. הוא שהה באיטליה שנתיים, שם התחתן עם לאה, תיבדל לחיים ארוכים, אותה הוא הכיר עוד לפני השחרור בוולט לאגר.

אלי הגיע ארצה עם רעייתו ובנו בפברואר 1948, לאחר שהייה מספר חודשים בקפריסין. הוא גויס לצה"ל ושרת בגדוד 82 של חטיבה 8. ליאטו, כבעל מקצוע, לא אחר להסתדר לעבודה במקצועו. כעבור שנים ספורות הוא גם התפנה לעבודה ציבורית. הוא היה בן מקימי

דגים ב"אגריסטדה" בנוסח שאלוניקי

מאת יפה אשכנזי כהן

דגים באגריסטדה
(צילום: אברהם אשכנזי)

מתיאבון

המצרכים

- דג בורי בגודל בינוני • פלפל • מלח.
- לימון • כמון • ביצה • שמן.

אופן ההכנה:

1. לנקות היטב את הדג ולפרוס לפרוסות עבות (כ-3 ס"מ), לחצות את הראש לשניים (ניתן לבקש מהדייג). גם אם לא אוכלים את הראש רצוי לבשלו יחד עם הדג.
2. לבשל את הדג כ-20 דקות עם מים, מעט שמן, פלפל ומלח לפי הטעם עד שבשרו ילבין. להמתין עד שיתקרר לגמרי.
3. להעביר את הדג לכלי זכוכית מלבני או אובאלי ולשמור על הנוזלים.
4. בכלי נוסף לערבב היטב ביצה ולימון סחוט טרי. להוסיף את הנוזלים של הדג לרוטב שהכנו, לערבב יחד ולהוסיף תבלינים לפי הטעם.
5. את הרוטב לצקת על הדג, לפזר מעט כמון מלמעלה ולכסות בנייר נצמד.
6. להכניס למקרר ל-10 שעות לפחות.
7. לאכול קר עם כוסית אוזון.

בית אבות ליאון רקנאטי

לדוברי לאדינו - נוסד בשנת 1956
הוועד המנהל וההנהלה מברכים אתכם
חברי ארגון ניצולי מחנות ההשמדה
וניצולי השואה יוצאי יוון

בברכת

חג פסח שמח וכשר
וחג עצמאות שמח

ומזמינים אתכם לבקר בבית האבות בכל עת

נציג קהילת שאלוניקי מר פנחס פרנטה נואם בטקס חנוכת הגלעד

קהל בטקס חנוכת הגלעד